

**ผลการดำเนินงาน
โครงการ “รักษน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน”
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2552**

สารบัญ

หน้า

๑๘ พระราชดำรัสและพระราชเสาวนีย์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

๑๘ บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

๑๘ ความเป็นมาของโครงการ “รักษน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน”

๑๘ ผลการดำเนินงาน โครงการ “รักษน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” ประจำปีงบประมาณ 2552

- ❖ กลุ่มน้ำแม่สะงา อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- ❖ กลุ่มน้ำของ อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- ❖ กลุ่มน้ำปาย อำเภอเมือง และอำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- ❖ กลุ่มน้ำแม่สะมาด – ห้วยหมากกลาง อำเภอขุนยวม อำเภอเมือง และอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- ❖ กลุ่มน้ำปิงน้อย อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่
- ❖ กลุ่มน้ำแม่หาด อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่
- ❖ กลุ่มน้ำแม่คำ อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย
- ❖ กลุ่มน้ำขุนน่าน อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน
- ❖ กลุ่มน้ำภาค อำเภอชาติตระการ จังหวัดพิษณุโลก
- ❖ กลุ่มน้ำลี อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

๑๘ การพัฒนาและบริหาร โครงการเชิงบูรณาการ

๑๘ ภาคผนวก

1. คำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการ โครงการ “รักษน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน”
2. คำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการ โครงการ “รักษน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” เพิ่มเติม

พระราชดำรัสและพระราชเสาวนีย์
สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

พระราชดำริสและพระราชเสาวนีย์ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

ในคราวเสด็จฯ ทอดพระเนตรศูนย์ไม้ศึกษา
กระทรวง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เมื่อวันที่ 3 มีนาคม 2549

1. ไม้ไผ่เป็นไม้ที่มีคุณค่า การส่งเสริมให้ปลูกกันมากและให้อนุรักษ์สายพันธุ์และขยายให้ทั่วพื้นที่ การปลูกไผ่ช่วยเสริมให้ป่าสมบูรณ์ขึ้นอีกด้วย
2. ควรแนะนำให้ราษฎรได้รู้จักวิธีการปลูก วิธีการใช้ไม้ไผ่ให้เกิดประโยชน์ ทั้งในการดำรงชีวิตประจำวันและในงานหัตถกรรมต่างๆ
3. การจัดทำศูนย์ข้อมูลเกี่ยวกับไม้ไผ่ ให้บุคคลทั่วไป เยาวชนและเด็กนักเรียน ได้ศึกษาหาความรู้และเกิดความภาคภูมิใจ และสามารถเข้ามาศึกษาในพื้นที่ที่มีต้นไผ่ธรรมชาติและเห็นสภาพป่าจริง
4. การขยายพันธุ์สัตว์ป่า ควรให้มีสัตว์หลายชนิดและปล่อยคืนสู่ป่า เพื่อขยายพันธุ์ให้มากขึ้น และควรส่งเสริมให้ราษฎรได้ขยายพันธุ์และช่วยกันดูแลด้วย
5. การขยายพันธุ์เขียดแควในแหล่งน้ำธรรมชาติได้ผลดี และควรที่จะขยายพันธุ์สัตว์น้ำชนิดอื่นๆ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติด้วย
6. การจัดการระบบป่าไม้ จัดการศูนย์ไม้ศึกษา การมีสัตว์ป่า สัตว์น้ำอยู่ในแหล่งน้ำธรรมชาติที่เลี้ยงสัตว์และเป็นแหล่งท่องเที่ยวในการเดินป่าได้เป็นอย่างดี จะสามารถส่งเสริมไปให้เกษตรกร

**พระราชดำรัสและพระราชเสาวนีย์
สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ**

ในคราวเสด็จฯ ทรงเยี่ยมราษฎร บ้านเมืองแพม
อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน เมื่อวันที่ 4 มีนาคม 2549

1. การจัดการที่ทำกินและส่งเสริมอาชีพให้ราษฎร มีความจำเป็น ควรส่งเสริมให้ราษฎรได้ปลูกพืชผัก เลี้ยงสัตว์และส่งเสริมให้ปลูกข้าวให้ได้ผลผลิตมากๆ จะได้เพียงพอในการบริโภคภายในครัวเรือน เพราะพวกเขาแต่ละครอบครัวมีลูกมาก จะต้องมีการบริโภคมาก
2. การจัดหาแหล่งน้ำให้ราษฎร ก็มีความจำเป็น ควรสร้างแหล่งน้ำและฟื้นฟูแหล่งน้ำธรรมชาติให้อีกทางหนึ่งด้วย
3. การดูแลสุขภาพและงานด้านอนามัยของราษฎรในหมู่บ้าน มีความจำเป็น เด็กๆ ควรรับประทานอาหารที่มีสารอาหารอย่างเพียงพอ จะทำให้สมองดีและเป็นกำลังที่สำคัญต่อไป
4. สภาพป่าไม้ถูกทำลายไปมาก ขอให้ช่วยกันดูแลป่าและปลูกป่าให้มาก การปลูกป่าและดูแลรักษาป่าให้สมบูรณ์ที่สุดเสมอ จะทำให้คนอยู่ร่วมกับป่าได้ ชาวเขาแต่ละกะเหรี่ยงดูแลป่าได้ดีมาก

พระราชดำรัสและพระราชเสาวนีย์ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

ในคราวเสด็จฯ ทอดพระเนตร โรงเรียนเกษตรกรบนพื้นที่สูงของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
ณ ศูนย์ส่งเสริมการเกษตรที่สูงจังหวัดแม่ฮ่องสอน บ้านนาป่าแปง
เมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2549

1. การจัดสถานที่ภายในศูนย์สวยงามมาก การจัดตั้งโรงเรียนเกษตรกรในสาขาอาชีพต่างๆ มีประโยชน์แก่ราษฎรเพราะได้มาเห็นของจริงและนำไปทำที่บ้านได้ ควรเน้นให้ราษฎรได้สำนึกในการดูแลป่า ปลูกป่าด้วย เพราะจะเป็นการสร้างแหล่งอาหารให้เกิดในชุมชนในด้านต่างๆ มีสมุนไพรใช้รักษาโรคได้ มีพืช สัตว์ เป็นอาหารสำหรับบริโภคในการดำรงชีวิตก็จะดี ประหยัดและสามารถใช้พลังงานที่มีอยู่ในท้องถิ่นได้อีกด้วย

2. การจัดสร้างธนาคารน้ำ (water bank) เป็นสิ่งที่มีความจำเป็น เพราะปัจจุบันน้ำเริ่มขาดแคลนและไม่ปลอดภัยในการบริโภค ควรส่งเสริมให้ราษฎรรู้จักการจัดเก็บน้ำฝนหรือน้ำตามธรรมชาติ เอาไว้บริโภคได้ตลอดปี

3. การปลูกป่าและดูแลป่าให้สมบูรณ์อยู่เสมอ จะทำให้คนอยู่กับป่าได้ ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงดูแลป่าได้ดีมาก เขาจะรักป่า หวงแหนป่า วรรณรงค์ก็ให้ราษฎรได้รักป่าและอยู่ร่วมกับป่าให้มาก

4. รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีความสำคัญมาก เพราะต้องรับผิดชอบและดูแลเรื่องอาหารและแหล่งน้ำ ซึ่งหมายถึงรับผิดชอบชีวิตของคนทั้งหลายให้กินดีอยู่ดี มีอาหารกินอย่างปลอดภัย

5. ต้องช่วยดูแลป่า อย่าให้มีการตัดไม้ทำลายป่ามากขึ้นเหมือนปัจจุบัน เพราะมีการทำลายป่ามากเหลือเกิน ในต่างประเทศโดยเฉพาะในยุโรป อเมริกา เกิดภัยธรรมชาติมาก สาเหตุเกิดจากการโค่นป่ามาก แม้แต่ป่าเมซอนที่สมบูรณ์มากที่สุดในโลก ก็เริ่มถูกทำลายมากแล้ว

6. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้ทรงจัดตั้งหมู่บ้านใกล้ตัวหิน จะเห็นได้ว่าหมู่บ้านนี้ ลีนทวดดูแลเพราะใช้สารเคมีมาก รัฐบาลมีการอนุญาตให้ใช้สารเคมีได้ ไม่มีเงื่อนไข ราษฎรก็จะปลูกไม้เป็นการค้าขายรังผึ้ง ไม้มีความคงทนกว่า ใช้สารเคมีทั้งหมดก็ไม่ได้ความคงทนเท่าไม้ที่ปลูกโดยไม่ใช้สารเคมีเลย ไม้ปลูกโดยไม่ใช้สารเคมีจะคงทนกว่าไม้ที่ปลูกโดยใช้สารเคมี

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

โครงการ “รักษาน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” เป็นโครงการที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จัดทำขึ้นเพื่อสนองพระราชเสาวนีย์ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในวโรกาสที่เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรการดำเนินงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริและทรงเยี่ยมราษฎรในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ระหว่างวันที่ 3-5 มีนาคม 2549 และได้ทรงมีพระราชเสาวนีย์กับหน่วยงานที่เฝ้ารับเสด็จ โดยทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้พสกนิกรที่อยู่อาศัยบนพื้นที่สูงได้ตระหนักถึงความสำคัญของต้นไม้ น้ำและดิน ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารและให้พสกนิกรเหล่านั้นสามารถดำรงชีพอยู่กับป่าได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน

การดำเนินงานโครงการ “รักษาน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” ได้บูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงานต่างๆ ทั้งส่วนกลาง ภูมิภาค และชุมชน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้แต่งตั้งคณะกรรมการโครงการรวม 2 คณะ ประกอบด้วย คณะกรรมการอำนวยการโครงการ “รักษาน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” และคณะกรรมการบริหารและกำกับดูแลโครงการ “รักษาน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” เพื่อเป็นกลไกการสนับสนุนการดำเนินงานที่สำคัญ

โครงการ “รักษาน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” ดำเนินการในลักษณะการขยายผลการดำเนินงานของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริไปยังชุมชนและหมู่บ้านใกล้เคียงในพื้นที่ลุ่มน้ำ 10 แห่ง ใน 6 ภูมิภาคเหนือ ได้แก่ แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ เชียงราย น่าน อุตรดิตถ์ และพิษณุโลก ครอบคลุมพื้นที่รวม 2,622.46 ตารางกิโลเมตร เพื่อให้ราษฎรในพื้นที่เป้าหมาย 7,993 ครัวเรือน รวม 32,586 คน มีปัจจัยพื้นฐานที่เพียงพอมีรายได้จากการประกอบอาชีพที่เหมาะสมกับสภาพภูมิสังคม มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น อยู่กับป่าไม้ได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน โดยมีศูนย์บริการและพัฒนาเป็นศูนย์กลางเครือข่ายการเรียนรู้และถ่ายทอดเทคโนโลยีระดับชุมชน เชื่อมโยงกับองค์กร สถาบันและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ลดการบุกรุกทำลายป่าและฟื้นฟูสภาพป่าต้นน้ำลำธารในพื้นที่เป้าหมาย

ผลการดำเนินงานในปีงบประมาณ พ.ศ. 2552 สรุปได้ดังนี้

1. ด้านการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาอาชีพตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

การพัฒนาการเรียนรู้ของบุคคลเป้าหมาย โดยใช้ศูนย์บริการและพัฒนาเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ ราษฎรสามารถนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้ทางวิชาการไปใช้ในพัฒนาการประกอบอาชีพและชีวิตความเป็นอยู่ได้อย่างเหมาะสมและพอเพียง โดยมี ผลการดำเนินงานสรุปได้ดังนี้

1) ฝึกอบรมและถ่ายทอดเทคโนโลยีที่เหมาะสมด้านการผลิตพืชให้เกษตรกรจำนวน 2,294 ราย ส่งเสริมการปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น และไม้ใช้สอยแบบวนเกษตร ครอบคลุมพื้นที่ 525 ไร่ การถ่ายทอดเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มผลผลิตข้าว แก่เกษตรกร จำนวน 90 ราย

ฝึกอบรมด้านการปศุสัตว์แก่เกษตรกร จำนวน 385 ราย และส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์ให้เกษตรกร 285 ราย โดยการสนับสนุนพันธุ์สุกร จำนวน 290 ตัว พันธุ์สัตว์ปีก 710 ตัว โคเนื้อ 140 ตัว

ฝึกอบรมด้านการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำให้เกษตรกร จำนวน 221 รายและส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำแก่เกษตรกร 333 ราย

2) อบรมความรู้การลดการใช้สารเคมีและอบรมการใช้ปัจจัยการผลิตธรรมชาติทดแทนแก่เกษตรกร จำนวน 170 ราย

3) จัดตั้งจุดเรียนรู้และแปลงสาธิตเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการเกษตรให้กับราษฎรในไร่นาและในหมู่บ้าน ประกอบด้วย จุดเรียนรู้ด้านการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ 4 แห่ง แปลงสาธิตการบำรุงรักษาพืชอาหารสัตว์ 200 ไร่ แปลงเรียนรู้การเพิ่มผลผลิตข้าวพื้นที่ 212 ไร่ แปลงเรียนรู้การเพิ่มศักยภาพการผลิตข้าวแบบนาขั้นบันไดพื้นที่ 82 ไร่ แปลงเรียนรู้การผลิตพืชและไม้ดอกเมืองหนาว พื้นที่ 12 ไร่ แปลงทดสอบและพัฒนาการปลูกพืชเศรษฐกิจที่มี ศักยภาพ เช่น มะคาเดเมีย กาแฟอาราบิก้า ท้อ ฯลฯ พื้นที่ 274 ไร่ และจัดตั้งศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง 1 ศูนย์มีพื้นที่ 5 ไร่

4) จัดหาและพัฒนาระบบการส่งน้ำ จำนวน 14 แห่ง เพื่อให้ราษฎรได้มีน้ำใช้อย่างเพียงพอ

2. ด้านการเสริมสร้างความเข้มแข็งและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของครอบครัวและชุมชน

การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ที่เข้มแข็ง พัฒนาคณาให้มีคุณธรรม เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีภายใต้การสนับสนุนของรัฐและองค์กรท้องถิ่น สรุปผลการดำเนินงาน ดังนี้

จัดตั้งกลุ่มเตรียมการสหกรณ์ 17 กลุ่ม และฝึกอบรมด้านการอาชีพแก่กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร จำนวน 26 กลุ่ม สมาชิก 327 คน เรื่องการถนอมอาหารและแปรรูปผลผลิตการเกษตร นอกจากนี้ ยังได้ฝึกอบรมด้านการจัดทำบัญชีครัวเรือนและเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้านการผลิต การตลาด ให้แก่กลุ่มเกษตรกรและยุวเกษตรกร จำนวน 4 กลุ่ม สมาชิก 225 คน รวมทั้งติดตามให้คำแนะนำเป็นระยะๆ

3. ด้านการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรดิน น้ำ และป่าไม้เพื่อความสมดุลและยั่งยืน

การฟื้นฟูอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำธาร เพื่อเป็นแหล่งชับน้ำธรรมชาติ (water bank) และคืนความหลากหลายทางธรรมชาติ ของพืชพันธุ์ท้องถิ่นตามโครงการธนาคารอาหารชุมชน (food bank) เพื่อฟื้นฟูและอนุรักษ์สภาพป่าต้นน้ำลำธารให้สามารถเกิดประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน ลดการบุกรุกทำลายป่าในพื้นที่เป้าหมาย สรุปผลการดำเนินงานได้ดังนี้

1) การกำหนดเขตพื้นที่ป่าไม้จากพื้นที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทำกินด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม โดยการสำรวจแผนที่ระดับขอบเขตและวางแผนการใช้ที่ดินใน 8 ลุ่มน้ำ พื้นที่รวม 5,400 ไร่

2) ฟื้นฟูและคืนสภาพป่าไม้ โดยปรับปรุงให้เป็นแหล่งชับน้ำตามธรรมชาติของชุมชน ด้วยการจัดทำฝายต้นน้ำแบบผสมผสาน จำนวน 90 แห่ง รวมถึงการเพาะชำกล้าไม้ต่างๆ รวมจำนวน 240,000 ต้น สำหรับนำไปปลูกเพื่อฟื้นฟูป่า

3) การคืนความหลากหลายทางชีวภาพดั้งเดิมของท้องถิ่น และส่งเสริมการสร้างธนาคารอาหารของชุมชน โดยการสำรวจและประเมินทรัพยากรสัตว์น้ำ 27 ครั้ง ผลิตพันธุ์สัตว์น้ำ รวมจำนวน 971,500 ตัว และส่งเสริมการเกษตรผสมผสานในรูปแบบธนาคารอาหารชุมชน ให้กับเกษตรกรจำนวน 280 ครัวเรือน

4) การพัฒนาและอนุรักษ์ดิน โดยการจัดทำระบบอนุรักษ์ดินและน้ำรวม 3,080 ไร่ ส่งเสริมและสาธิตการทำ/ใช้ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยพืชสดในพื้นที่ 1,220 ไร่ และสนับสนุนการปลูกหญ้าแฝกเพื่อป้องกันการพังทลายของดิน จำนวน 530,000 กล้า

4. ด้านการศึกษาวิจัยและการปฏิบัติงานสนับสนุน

ดำเนินการโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการศึกษาวิจัยองค์ความรู้ในระดับท้องถิ่น เพื่อพัฒนาให้เกิดความยั่งยืน พร้อมทั้งสนับสนุนการปฏิบัติงาน ทั้งด้านการประสาน การกำกับติดตาม และการรายงานผล เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนการทำงานแบบบูรณาการระหว่างหน่วยงานภาครัฐ องค์กรท้องถิ่นร่วมกับชุมชนอย่างต่อเนื่อง สรุปผลการดำเนินงานได้ดังนี้

1) จัดทำโครงการวิจัยการฟื้นฟูแหล่งอาหารและความหลากหลายทางชีวภาพของชุมชน โดยได้รวบรวมพันธุ์พืชท้องถิ่นเข้าในคลังชีวภาพในพื้นที่โครงการ “รักษน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” จังหวัดแม่ฮ่องสอน ทั้งหมด 36 ชนิด จำนวน 12,023 ต้น และได้ดำเนินการส่งเสริมการปลูกพืชโดยความร่วมมือจากประชาชนในพื้นที่ ดังนี้

(1) รายชื่อพืชในคลังชีวภาพในพื้นที่โครงการ “รักษน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน”

พื้นที่ลุ่มน้ำ	พื้นที่หมู่บ้าน	จำนวน		รายชื่อพืชในคลังชีวภาพ
		ชนิด	ต้น	
ลุ่มน้ำแม่สะงา	บ้านนาป่าแปก	11	9,310	ชาจีน เมเปิ้ล ตองก้อ ขมิ้นขาว มะม่วงป่า ไผ่หก ไผ่ชาง ต้าว หวาย จำปาป่า มณฑาตอย
ลุ่มน้ำของ	บ้านห้วยน้ำโป่ง	10	1,887	หวายขม ไผ่ชาง มะขามป้อม ตะคร้อ ก่อ มะเฟือง แดง มะขาม มะเฒ่า หว่า
ลุ่มน้ำแม่สะมาด-ห้วยหมากกลาง	บ้านห้วยหมากกลาง	16	826	รองเท้านารีอินทนนท์ เอื้องคำ ช้างงาเดียว ฟ้ามุ่ย ม่านสายพระอินทร์ ม่านสายวิสูตร เอื้องคำผักปราบ เอื้องคำเหลี่ยม กะเรกะร่อนอินทนนท์ เอื้องไม้เท้าฤาษี เอื้องช้างน้ำ เอื้องเงินแดง สายน้ำครึ่ง คาห่าน ตองก้อ หวายหอม

(2) การปลูกพืชเสริมในพื้นที่โครงการ “รักษน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” ปี 2552

พื้นที่	จำนวนเกษตรกร ที่เข้าร่วมโครงการ	จำนวนที่ปลูก		ตัวอย่างพืชที่ปลูก
		ชนิด	ต้น	
บ้านนาป่าแปก	240	9	1,158	หว่ายขม กฤษณา ใผ่หก ใผ่ซางคอย ใผ่หวานอ่างซาง ใผ่ซางหม่น ขนุน มะม่วง ชะอม
บ้านห้วยน้ำโป่ง	33	18	14,913	ชาจีน ดอกก้อ ขมิ้นเหลือง ขมิ้นขาว มะแขว่น ใผ่หก หว่าย ขมิ้นต้น ต้าว มหาพรหมราชินี มณฑาคอย และกล้วยไม้ 7 ชนิด
บ้านห้วยหมากกลาง	25	5	5,000	เอื้องแซะ เอื้องผึ้ง ช้างงาเดียว ฟ้ามุ่ย รองเท้านารีอินทนนท์

2) โครงการฟื้นฟูและอนุรักษ์พันธุ์กล้วยไม้ท้องถิ่นได้จัดงาน “วันรวมใจคืนกล้วยไม้สู่ป่าเฉลิมพระเกียรติ 12 สิงหาคม มหาราชินี” เมื่อวันที่ 6 สิงหาคม 2552 ณ พื้นที่ป่าอนุรักษ์ บ้านนาป่าแปก ตำบลหมอกจำแป๋ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้คืนกล้วยไม้สู่ป่า 7 ชนิด ได้แก่ รองเท้านารีอินทนนท์ เอื้องแซะ ฟ้ามุ่ย ไอยเรศ เอื้องคำ ช้างงาเดียว กะระกะร้อนอินทนนท์ รวม 3,000 ต้น และร่วมกับสถานีเพาะเลี้ยงสัตว์ป่าปางตอง ปล่อยไก่อีโต้หลังขาว ไก่ป่า และนกเขาใหญ่ รวม 78 ตัว คืนสู่ป่าธรรมชาติ และปลูกพืชเพื่อฟื้นฟูแหล่งอาหารในพื้นที่โครงการอีกจำนวนหนึ่ง

3) การปฏิบัติงานสนับสนุน

(1) การประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง การจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2552 ของโครงการ “รักษน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” เพื่อทบทวนผลการดำเนินงานที่ผ่านมาและให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องชี้แจงแผนงานและงบประมาณประจำปี พ.ศ. 2552 ที่จะดำเนินงานในพื้นที่ 10 ลุ่มน้ำ โดยแผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2552 จะเป็นคู่มือการปฏิบัติงาน การติดตามและการประสานงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป

(2) จัดการประชุมคณะกรรมการโครงการ “รักษน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” ครั้งที่ 1/2552 เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2552 ณ ห้องประชุมกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เพื่อพิจารณาความก้าวหน้าของการดำเนินงานด้านต่างๆ ทั้งยังได้รับทราบคำสั่งกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ที่ 148/2552 ณ วันที่ 12 มีนาคม 2552 เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการโครงการ “รักษน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” เพิ่มเติม โดยแต่งตั้ง อธิบดีกรมการข้าว และอธิบดีกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นคณะกรรมการบริหารและกำกับดูแลโครงการ “รักษน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน”

(3) จัดประชุมคณะทำงานโครงการ “รักษน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” ระดับจังหวัด เมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2552 ณ ศูนย์ข้อมูลโครงการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (ท่าโป่งแดง) จังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อรวบรวมข้อมูลสรุปผลการดำเนินงานโครงการในรอบปี พ.ศ. 2552 โดยมีผู้ประสานงานระดับจังหวัดเป็น

ผู้แทนการรายงานผลในแต่ละกลุ่มน้ำ และรับทราบคำสั่งกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ที่ 299/2552 ลงวันที่ 23 มิถุนายน 2552 เรื่องแต่งตั้งคณะกรรมการโครงการ “รักษน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” เพิ่มเติม โดยได้แต่งตั้ง ปลัดกระทรวงคมนาคม เป็นคณะกรรมการอำนวยการโครงการ “รักษน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” และอธิบดีกรมทางหลวงชนบทเป็นคณะกรรมการบริหารและกำกับดูแลโครงการ “รักษน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” และ ศึกษาดูงาน โครงการ “รักษน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” ซึ่งเป็นโครงการต้นแบบของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

นอกจากนี้สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน) ในฐานะกรรมการและเลขานุการโครงการ “รักษน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” ยังได้ประสานงาน กำกับติดตามการดำเนินงานในพื้นที่ 10 กลุ่มน้ำอย่างต่อเนื่องตลอดปี

ความเป็นมาของ “โครงการรักษาน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน”

ความเป็นมาของ “โครงการรักษน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน”

ในวโรกาสที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนิน เพื่อทอดพระเนตรการดำเนินงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริและทรงเยี่ยมราษฎรในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ระหว่างวันที่ 3-5 มีนาคม 2549 ทรงรับทราบผลการดำเนินงานของหน่วยงานต่างๆ ได้แก่ ศูนย์ใฝ่ศึกษาของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์และขยายพันธุ์สัตว์ป่าของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช การขยายพันธุ์เห็ดเคลวของกรมประมง การขยายผลการดำเนินงาน โครงการพัฒนาโดยการฝึกอบรมถ่ายทอดเทคโนโลยีและส่งเสริมการผลิตด้านการเกษตรบนพื้นที่สูงของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ตลอดจนการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรบ้านเมืองแพม อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ในวโรกาสดังกล่าว สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงมีพระราชเสาวนีย์กับหน่วยงานต่างๆ ที่เฝ้ารับเสด็จ ทรงห่วงใยสภาพป่าต้นน้ำลำธาร โดยทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้พสกนิกรที่อยู่อาศัยบนพื้นที่สูงได้ตระหนักถึงความสำคัญของต้นไม้ น้ำและดิน ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารและให้พสกนิกรเหล่านั้นสามารถดำรงชีพอยู่กับป่าได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จึงจัดทำโครงการ “รักษน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” เพื่อสนองพระราชเสาวนีย์ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ มีลักษณะเป็น โครงการที่ดำเนินการแบบบูรณาการทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม โดยดำเนินการร่วมกันระหว่างหน่วยงานต่างๆ ได้แก่ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงมหาดไทย ผู้ว่าราชการจังหวัดในพื้นที่โครงการ และหน่วยงานเกี่ยวข้องต่างๆ ทั้งในระดับส่วนกลางและระดับพื้นที่ ในการสนับสนุนและร่วมมือกับชุมชนในพื้นที่เป้าหมายเพื่อดำเนินการพัฒนาตามแนวพระราชเสาวนีย์ข้างต้น

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์จึงแต่งตั้งคณะกรรมการ โครงการรวม 2 คณะ เพื่อเป็นกลไกในการให้การสนับสนุนการดำเนินงานที่สำคัญ ประกอบด้วย

1. คณะกรรมการอำนวยการ โครงการ “รักษน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” โดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นประธานกรรมการ โดยมีผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง เป็นกรรมการและเลขานุการ คณะกรรมการ มีอำนาจและหน้าที่ดังต่อไปนี้

1) พิจารณากำหนดนโยบายและแนวทางการดำเนินงานของหน่วยงานของรัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ให้สนองแนวพระราชดำริและพระราชเสาวนีย์ของ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถตามโครงการ “รักษน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” เพื่อให้เกษตรกรมีการประกอบอาชีพและรายได้ที่เหมาะสม ตลอดจนมีการฟื้นฟูและการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้และแหล่งน้ำให้คงความสมบูรณ์

2) พิจารณากำหนดแผนงานและโครงการ ให้สอดคล้องกับแนวพระราชดำริและพระราชเสาวนีย์ของ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถเพื่อให้หน่วยงานของรัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับไปดำเนินการ

3) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

2. คณะกรรมการบริหารและกำกับดูแลโครงการ “รักษาน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” โดยมีปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นประธานกรรมการ โดยมีผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง เป็นกรรมการและเลขานุการ คณะกรรมการ มีอำนาจและหน้าที่ดังต่อไปนี้

- 1) กำหนดแนวทางการพัฒนาเกษตรที่สูงให้สอดคล้องตามแนวพระราชเสาวนีย์ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพป่าไม้ แหล่งน้ำและเพิ่มพูนความอุดมสมบูรณ์ของดิน
- 2) ให้มีการสนับสนุนการประกอบอาชีพของเกษตรกรบนพื้นที่สูงอย่างต่อเนื่อง และยั่งยืนเพื่อหยุดการทำไร่เลื่อนลอยและลดการใช้สารเคมี โดยการส่งเสริมให้เกษตรกรผลิตสินค้าที่เชื่อมโยงกับตลาด มีรายได้เหมาะสมและมีความมั่นคงในอาชีพ
- 3) รณรงค์ในการให้ความรู้และประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนที่อาศัยบนพื้นที่สูง ได้เห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ต้นไม้และผลประโยชน์ที่ได้รับจากป่าเพื่อลดการตัดไม้ทำลายป่า
- 4) ติดตามและประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐ เอกชนและเกษตรกร ให้มีการดำเนินงานตามแผนที่ได้กำหนดไว้
- 5) ตั้งคณะอนุกรรมการและคณะทำงานได้ตามความจำเป็น
- 6) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

วัตถุประสงค์ของโครงการ

- 1) เพื่อฟื้นฟูและอนุรักษ์สภาพป่าต้นน้ำลำธาร ให้สามารถเกิดประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน
- 2) เพื่อพัฒนาชีวิตและความเป็นอยู่ของประชากรให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างพอเพียงและมีความสมดุลกับสิ่งแวดล้อม
- 3) เพื่อสนับสนุนให้ชุมชนมีเครือข่ายการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างเหมาะสมภายใต้การสนับสนุนของรัฐและองค์กรในท้องถิ่น

เป้าหมายของการดำเนินงาน

- 1) ประชาชนในพื้นที่เป้าหมายมีชีวิตและความเป็นอยู่ดีขึ้น โดยมีปัจจัยพื้นฐานที่เพียงพอและมีรายได้จากการประกอบอาชีพที่เหมาะสมกับสภาพภูมิสังคม สามารถดำรงชีวิตอยู่กับป่าไม้ได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน
- 2) ให้มีศูนย์บริการและพัฒนาเป็นศูนย์กลางเครือข่ายการเรียนรู้และถ่ายทอดเทคโนโลยีในระดับชุมชนและกลุ่มบ้าน โดยมีความเชื่อมโยงกับองค์กร สถาบันและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- 3) ลดการบุกรุกทำลายป่าและฟื้นฟูสภาพป่าต้นน้ำลำธารในพื้นที่เป้าหมาย

หลักการดำเนินงาน

โครงการ “รักษาน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” เป็นโครงการที่มีลักษณะการดำเนินงานที่ขยายผลการพัฒนาจากโครงการส่วนพระองค์ หรือโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่โปรดเกล้าฯ ให้ดำเนินการโดยขยายผลจากพื้นที่หรือหมู่บ้านที่ดำเนินการแล้ว ไปสู่หมู่บ้านหรือชุมชนใกล้เคียงในพื้นที่ลุ่มน้ำนั้น ๆ

หลักการดำเนินงานของโครงการมีดังนี้

- 1) ดำเนินงานต่อเนื่องจากกิจกรรมเดิมที่มีอยู่แล้วในแต่ละพื้นที่ โดยเสริมการดำเนินงานให้เข้มแข็งเพื่อให้เกิดสัมฤทธิ์ผลตามแนวพระราชดำริและพระราชเสาวนีย์
- 2) การดำเนินงานเป็นแบบค่อยเป็นค่อยไป ไม่นำระเบิดไปใส่ ให้ระเบิดจากข้างใน
- 3) ดำเนินงานในลักษณะบูรณาการระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและกระบวนการของชุมชน เพื่อรวมพลังการปฏิบัติงานในแต่ละพื้นที่เป้าหมาย
- 4) การกำหนดพื้นที่ ใช้นโยบายเขตลุ่มน้ำเป็นขอบเขตพื้นที่โครงการ

แนวทางดำเนินงาน

เพื่อสนองแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระราชเสาวนีย์ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ แนวทางการดำเนินงานของโครงการจึงมุ่งที่จะให้ชุมชนมีชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป่าไม้และฟื้นฟูอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ให้เกิดความยั่งยืน ซึ่งมีจุดเน้น ดังนี้

- 1) ฟื้นฟูอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำธาร เพื่อเป็นแหล่งชับน้ำธรรมชาติ (water bank)
- 2) ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ โดยการสาธิตการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ที่เหมาะสม โดยมีศูนย์บริการและพัฒนาเป็นศูนย์กลางเครือข่ายการเรียนรู้
- 3) ส่งเสริมแหล่งอาหารชุมชน (food bank) และฟื้นฟูความหลากหลายทางธรรมชาติของพืชพรรณท้องถิ่น
- 4) เสริมสร้างความเข้มแข็งและพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน
- 5) ศึกษาวิจัยองค์ความรู้ในระดับท้องถิ่น เพื่อสนับสนุนการพัฒนาให้เกิดความยั่งยืน

สภาพของพื้นที่ดำเนินงาน

สภาพทั่วไป

พื้นที่ดำเนินงานส่วนใหญ่เป็นพื้นที่สูงของภาคเหนือ ประกอบด้วยพื้นที่ 10 หมู่บ้าน เป้าหมายรวม 109 หมู่บ้าน ตั้งอยู่ในพื้นที่ 9 อำเภอ 6 จังหวัด ได้แก่ แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ เชียงราย น่าน อุตรดิตถ์ และพิษณุโลก

สภาพพื้นที่ดำเนินงานโดยทั่วไปเป็นภูเขาสูง ครอบคลุมพื้นที่ทั้งสิ้น 2,622.46 ตารางกิโลเมตร ชุมชนส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในพื้นที่ป่าต้นน้ำลำธาร ซึ่งเป็นพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ 1A รองมาเป็นลุ่มน้ำ 1B ลุ่มน้ำชั้น 2 และชั้น 3 ตามลำดับ พื้นที่มีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางระหว่าง 500-1,600 เมตร ชุมชนส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในหุบเขาและที่ราบเชิงเขา ห่างไกลจากตัวเมืองและมีการคมนาคมที่ยากลำบาก

พื้นที่โครงการอยู่ในเขตร้อนชื้น บางพื้นที่มีภูมิอากาศหนาวเย็นตลอดปี อุณหภูมิเริ่มจากเดือนพฤศจิกายนถึงกุมภาพันธ์ มีอากาศหนาวเย็นอุณหภูมิเฉลี่ยระหว่าง 10-25 องศาเซลเซียส มีฝนตกชุก ฤดูฝนเริ่มจากเดือนกรกฎาคม ถึงเดือนตุลาคมของทุกปี ฤดูร้อนเริ่มจากเดือนมีนาคมถึงเดือนมิถุนายน

สภาพเศรษฐกิจและสังคม

ประชากรที่อาศัยบนพื้นที่สูง ส่วนใหญ่เป็นชาวไทยภูเขา แบ่งเป็น 9 ชนเผ่า คือ กะเหรี่ยง ลัวะ ลีซอ อาข่า (อีก้อ) มูเซอ ม้ง ปะโอ ไทยใหญ่ และไทยพวน ยกเว้นประชากรที่อาศัยบริเวณลุ่มน้ำดี จังหวัดอุตรดิตถ์ ที่เป็นชนพื้นเมือง ประชากรในพื้นที่โครงการรวมทั้งสิ้น 7,993ครัวเรือน ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีประชากร 1,594 ครัวเรือน รองมาเป็นประชากรในลุ่มน้ำแม่สะงา จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีประชากร 1,480 ครัวเรือน และลุ่มน้ำดี จังหวัดอุตรดิตถ์ มีประชากร 1,295 ครัวเรือน ตามลำดับ ราษฎรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตร ได้แก่ การทำนา ทำไร่ ปลูกไม้ผลและเลี้ยงสัตว์ พืชหลักที่ปลูกคือ ข้าว เพื่อบริโภคในครัวเรือน พืชเศรษฐกิจที่สร้างรายได้ให้ราษฎรแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ คือ กาแฟ ชา กะหล่ำ ข้าวโพด ถั่วลิสง พริก หม่อนไหม ถั่วลิสง ถั่วปากอ้า กระเทียมและงา เป็นต้น การเลี้ยงสัตว์มีทั้งไว้บริโภคและจำหน่าย ส่วนใหญ่เลี้ยง สุกร โค และสัตว์ปีก อาชีพนอกภาคเกษตร ได้แก่ รับจ้างทั่วไป และค้าขาย

สภาพปัญหา

- 1) เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นชาวไทยภูเขา ประกอบอาชีพการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์โดยขาดความรู้ทางการเกษตรที่เหมาะสม ทำให้ได้รับผลผลิตต่ำ เกษตรกรจึงมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ยากจน
- 2) สภาพพื้นที่ป่าส่วนใหญ่ถูกบุกรุกทำลาย มีปัญหาการชะล้างพังทลายหน้าดินสูง ทำให้ดินเพื่อการเกษตรมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ความหลากหลายทางชีวภาพถูกทำลาย
- 3) ชุมชนตั้งอยู่กระจัดกระจายและอยู่ห่างไกลจากตัวเมือง การคมนาคมยากลำบากและทุรกันดาร มีปัญหาขาดสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งถนนเพื่อขนส่งผลผลิต รวมทั้งขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรและอุปโภคบริโภค
- 4) พื้นที่โครงการหลายแห่งเป็นหมู่บ้านชายแดน ที่มีปัญหาด้านความมั่นคงและปัญหายาเสพติด

5) สำหรับพื้นที่ลุ่มน้ำลี้เป็นพื้นที่ประสบภัยพิบัติ อยู่ในเขตอำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นพื้นที่ที่คนพื้นราบประสบปัญหาภัยพิบัติดินโคลนถล่ม เมื่อวันที่ 21-22 พฤษภาคม พ.ศ. 2549 ซึ่งก่อความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สินอย่างมากและยังเป็นพื้นที่ล่อแหลมในปัจจุบัน

พื้นที่โครงการรายจังหวัดและหมู่บ้านเป้าหมาย ประกอบด้วย

จังหวัด/โครงการ	จำนวนครัวเรือน	การใช้ประโยชน์ที่ดิน (ตารางกิโลเมตร)	หมู่บ้านเป้าหมาย
จ.แม่ฮ่องสอน (1) โครงการ “รักษาน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” ลุ่มน้ำของ อ.ปางมะผ้า	571	1) พื้นที่เกษตรกรรม 0.48 ตร.กม. 2) พื้นที่ป่าเศรษฐกิจ 13.31 ตร.กม. 3) พื้นที่ป่าอนุรักษ์ 563.97 ตร.กม. 4) ไม่ระบุลักษณะการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ 0.75 ตร.กม. <u>รวม 578.51 ตร.กม.</u>	บ้านปางคอง บ้านแสนคำลือ บ้านแอโก้ บ้านเมืองแพม บ้านปงยาม บ้านปางคาม บ้านโถงหลวง บ้านโถงนา บ้านป่าโหล บ้านคอยคู บ้านชอแบะ บ้านโถงสา บ้านอาใจ (13 หมู่บ้าน)
(2) โครงการ “รักษาน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” ลุ่มน้ำ ปาย อ.เมือง	1,594	1) พื้นที่ป่าเศรษฐกิจ 6.25 ตร.กม. 2) พื้นที่ป่าอนุรักษ์ 126.94 ตร.กม. 3) ไม่ระบุลักษณะการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ 1.68 ตร.กม. <u>รวม 134.87 ตร.กม.</u>	บ้านท่าโป่งแดง บ้านปางหมู บ้านแม่สาวอู บ้านห้วยเสือเต่าบ้านห้วยปู่แกงบ้านน้ำเพียงดิน บ้านในสอย บ้านสบสอย บ้านป่าปู้ บ้านห้วยคลี่ บ้านห้วยแก้ว บ้านคอยแสง บ้านห้วยฝิ่ง บ้านไม้สะเป่ บ้านทุ่งกอมู บ้านห้วยเคือ บ้านมอนตะแล (17 หมู่บ้าน)
(3) โครงการ “รักษาน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” ลุ่มน้ำแม่สะงา อ.เมือง	1,480	1) พื้นที่เกษตรกรรม 4.01 ตร.กม. 2) พื้นที่ป่าเศรษฐกิจ 12.41 ตร.กม. 3) พื้นที่ป่าอนุรักษ์ 392.23 ตร.กม. 4) ไม่ระบุลักษณะการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ 12.32 ตร.กม. <u>รวม 420.97 ตร.กม.</u>	บ้านปางตอง บ้านห้วยมะเขือส้ม บ้านนาป่า แปก บ้านรวมไทย บ้านห้วยโป่งออน บ้านทบศอก บ้านยอด บ้านแม่สะงา บ้านห้วยขาน บ้านกุงไม้สัก บ้านหมอกจำ แป่ (11 หมู่บ้าน)

จังหวัด/โครงการ	จำนวนครัวเรือน	การใช้ประโยชน์ที่ดิน (ตารางกิโลเมตร)	หมู่บ้านเป้าหมาย
(4) โครงการ “รักษาน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” ลุ่มน้ำแม่สะมาด—ห้วยหมาก-กลาง อ.เมือง และอ.ขุนยวม	385	1) พื้นที่ป่าเศรษฐกิจ 0.49 ตร.กม. 2) พื้นที่ป่าอนุรักษ์ 179.41 ตร.กม. <u>รวม 179.90 ตร.กม.</u>	บ้านหนองเจียว บ้านพะยอม บ้านห้วยชี สุกร บ้านห้วยข้าวลือ บ้านกัวขมื่น บ้านห้วย สะ บ้านห้วยสะ บ้านแม่สะมาด บ้านทุ่งมะขามป้อม บ้านน้ำ โค้ง บ้านห้วยหมาก-กลาง บ้านท่าโน บ้านแม่ สุริน บ้านพอนอก (14 หมู่บ้าน)
จ.เชียงใหม่ (1) โครงการ “รักษาน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” ลุ่มน้ำแม่หาด อ.อมก๋อย	224	พื้นที่ป่าอนุรักษ์ 220.98 ตร.กม. <u>รวม 220.98 ตร.กม.</u>	บ้านสบหาด บ้านห้วยไก่อ่า บ้านแม่ระอา นอก บ้านจกปึก บ้านลูกคู บ้านแม่ระอาใน (6 หมู่บ้าน)
(2) โครงการ “รักษาน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” ลุ่มน้ำปิงน้อย อ.แม่แจ่ม	350	1) พื้นที่ป่าเศรษฐกิจ 0.34 ตร.กม. 2) พื้นที่ป่าอนุรักษ์ 53.22 ตร.กม. <u>รวม 53.56 ตร.กม.</u>	บ้านเซโดชา บ้านละอองเหนือ บ้านแม่แฮ ใต้ บ้านแม่และ บ้านละอองใต้ บ้านผักไผ่ บ้านสาม(7 หมู่บ้าน)
จ.เชียงราย โครงการ “รักษาน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” ลุ่มน้ำแม่คำ อ.แม่ฟ้าหลวง	276	พื้นที่ป่าอนุรักษ์ 31.92 ตร.กม. <u>รวม 31.92 ตร.กม.</u>	บ้านห้วยห้วยกป่าไซ หมู่ 9 (ห้วยห้วยก ห้วยห้วยกกลาง มโนสุจริต) บ้านป่าแอ หมู่ 21 บ้านห้วยหมาก หมู่ 18 บ้านเล่าลือ หมู่ 14 (เล่าลือ ลีซอใหม่) (4 หมู่บ้าน)
จ.น่าน โครงการ “รักษาน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” ลุ่มน้ำขุนน่าน อ.เฉลิมพระเกียรติ	862	1) พื้นที่ป่าเศรษฐกิจ 0.50 ตร.กม. 2) พื้นที่ป่าอนุรักษ์ 126.94 ตร.กม. 3) ไม่ระบุลักษณะการใช้ประโยชน์ ของพื้นที่ 41.22 ตร.กม. <u>รวม 168.66 ตร.กม.</u>	บ้านสะจุก บ้านสะเกี้ยง บ้านเปียงก่อ บ้านเปียงซ้อ บ้านห้วยเตย บ้านด่าน บ้านนาคู บ้านสไลน้อย-สไลหลวง บ้านบวกอู่ม บ้านห้วยฟอง บ้านขุนน้ำน่าน บ้านบวกหญ้า บ้านห้วยลือ บ้านห้วยปูด บ้านห้วยขวาก (15 หมู่บ้าน)

จังหวัด/โครงการ	จำนวนครัวเรือน	การใช้ประโยชน์ที่ดิน (ตารางกิโลเมตร)	หมู่บ้านเป้าหมาย
จ.พิษณุโลก โครงการ “รักษน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” ลุ่มน้ำภาค อ.ชาติตระการ	956	1) พื้นที่ป่าเศรษฐกิจ 24.96 ตร.กม. 2) พื้นที่ป่าอนุรักษ์ 525.07 ตร.กม. 3) ไม่ระบุลักษณะการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ 19.97 ตร.กม. <u>รวม 570 ตร.กม.</u>	บ้านเทิดชาติ บ้านสงบสุข บ้านร่มเกล้า บ้านรักษาดี บ้านน้ำทับ บ้านบุงผลำ บ้านน้ำจวง บ้านน้ำแจ้งพัฒนา บ้านบ่อภาค หมู่4 บ้านบ่อภาค หมู่5 บ้านนุชเทียน บ้านชานาญชัย บ้านใหม่รักไทย บ้านหมั่นแสง (14 หมู่บ้าน)
จ.อุตรดิตถ์ โครงการ “รักษน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” ลุ่มน้ำลือ อ.ท่าปลา	1,295	พื้นที่ป่าอนุรักษ์ 263.09 ตร.กม. <u>รวม 263.09 ตร.กม.</u>	บ้านน้ำลี บ้านน้ำตะ บ้านกัวเคียน บ้านทรายงาม บ้านปางหมื่น บ้านผาลาด บ้านคำย บ้านวังหัวดอย (8 หมู่บ้าน)
รวมทั้งสิ้น	7,993	2,622.46	109

หน่วยงานรับผิดชอบ

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลัก ร่วมกับกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงมหาดไทย กองทัพภาคที่ 3 โดยการสนับสนุนของสำนักพระราชเลขานุการ ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่แต่ละโครงการ

ผลการดำเนินงานโครงการ “รักษ่น้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน”
ประจำปีงบประมาณ 2552

จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ความเป็นมา

สืบเนื่องจากพระราชเสาวนีย์ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในคราวเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรการดำเนินงานโครงการพระราชดำริ และทรงเยี่ยมราษฎรในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ระหว่างวันที่ 3-5 มีนาคม 2549 และได้มีพระราชเสาวนีย์เกี่ยวกับการชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎร รวมถึงทรงห่วงใยในสภาพป่าต้นน้ำลำธาร โดยมีพระราชประสงค์ที่จะให้พสกนิกรที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูงได้ตระหนักถึงความสำคัญของต้นไม้ น้ำ และดิน ซึ่งเป็นแหล่งน้ำต้นน้ำลำธาร เพื่อให้พสกนิกรเหล่านั้นสามารถดำรงชีวิตอยู่กับป่าได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และจังหวัดแม่ฮ่องสอน จึงได้จัดทำโครงการ “รักษาน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” เพื่อสนองพระราชเสาวนีย์และขยายผลการพัฒนาจากโครงการส่วนพระองค์ หรือโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยขยายผลจากพื้นที่ หรือหมู่บ้านที่ดำเนินการไปแล้วสู่หมู่บ้าน หรือชุมชนในลักษณะระบบลุ่มน้ำ และร่วมบูรณาการระหว่าง ส่วนราชการ ท้องถิ่น และประชาชน

ลุ่มน้ำแม่สะงา อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ลักษณะทั่วไป

พื้นที่โครงการประมาณ 263,105.10 ไร่ หรือ 420.97 ตารางกิโลเมตร ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ 1A ร้อยละ 48.77 รองลงมาเป็นลุ่มน้ำ 1B ร้อยละ 21.23 ภูมิประเทศเป็นพื้นที่สูง มีพื้นที่ทำการเกษตรน้อย ประชาชนทำการเกษตรตามไหล่เขา มีลำห้วยสำคัญ ได้แก่ ห้วยปางตอง

สภาพภูมิอากาศของพื้นที่ อยู่ในเขตร้อน อุณหภูมิระหว่าง 10-40 องศาเซลเซียส มีอากาศแห้งแล้งในฤดูหนาว ประชากรส่วนใหญ่เป็นชนเผ่าไทยใหญ่ รองลงมา คือ ลีซอ กะเหรี่ยงแดง และปะโอ เป็นต้น ประชากรรวม 5,956 คน 1,480 ครัวเรือน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตร โดยฤดูฝนจะปลูกข้าวไร่ และข้าวนาปี (สำหรับบริโภค) ปลายฤดูฝนจะปลูกงา หลังจากเก็บเกี่ยวผลผลิตข้าวนาปีแล้วจะปลูกถั่วเหลือง กระเทียม และแตงโม สำหรับพืชอื่นๆ ได้แก่ ชาจีน ลิ้นจี่ มะม่วง กาแฟอาราบิก้า ฝ้าย และอโวคาโด

พื้นที่เป้าหมายครอบคลุม 11 หมู่บ้าน มีหมู่บ้านหลัก คือ บ้านปางตอง ส่วนหมู่บ้านบริวารประกอบด้วย บ้านห้วยมะเขือส้ม บ้านนาป่าแปก บ้านรวมไทย บ้านห้วยโป่งอ่อน บ้านทบสอก บ้านยอด บ้านแม่สะงา บ้านห้วยขาน บ้านทุ่งไม้สัก และบ้านหมอกจำแป่

ผลการดำเนินงานโครงการ “รักษาน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” ปี 2552 ลุ่มน้ำแม่สะงา

1. ด้านการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาอาชีพตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

มี 6 หน่วยงานที่เข้าร่วมดำเนินการ ประกอบด้วย ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรแม่ฮ่องสอน ศูนย์ส่งเสริมการเกษตรที่สูงจังหวัดแม่ฮ่องสอน สถานีประมงน้ำจืดจังหวัดแม่ฮ่องสอน สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดแม่ฮ่องสอน ศูนย์วิจัยข้าวแม่ฮ่องสอน และโครงการชลประทานจังหวัดแม่ฮ่องสอน สรุปผลการดำเนินงานได้ ดังนี้

- 1) เกษตรกรได้เรียนรู้การปลูกพืชเศรษฐกิจบนพื้นที่สูง เช่น มะคาเดเมีย พลับ บัวย จากแปลงทดสอบ 29 ไร่ ในศูนย์ส่งเสริมเกษตรที่สูงปางตอง และสามารถนำเทคโนโลยีการผลิตไม้ดอกเมืองหนาว และผักปลอดสารพิษ เช่น ลิลลี่ คล็อกซีเนีย ผักคะน้าฮ่องกง ชูกินี แครอท มะเขือเทศ ผักกาดเขียวปลี และถั่วลันเตา จากแปลงทดสอบพื้นที่ดังกล่าว ไปใช้ในการประกอบอาชีพได้
- 2) ติดตามและดูแลรักษาแปลงสาธิตการปลูกกาแฟอาราบิก้า โดยมีเกษตรกร 1 ราย จัดทำแปลงสาธิตพื้นที่ 5 ไร่ ที่บ้านรวมไทย ตำบลหมอกจำแป้ เพื่อผลิตกล้าพันธุ์กาแฟอาราบิก้าและเป็นแปลงต้นแบบให้แก่เกษตรกร นอกจากนี้ยังมีการจัดฝึกอบรมการผลิตและแปรรูปกาแฟอาราบิก้าแบบครบวงจรให้กับเกษตรกรข้างเคียง จำนวน 55 ราย
- 3) เกษตรกร หมู่ 4 บ้านนาป่าแปก และหมู่ 8 บ้านทบศอก รวม 120 รายได้รับความรู้จากการฝึกอบรมการทำเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถนำไปใช้ผลิตพืชผักสวนครัว ไม้ผล ไม้ยืนต้น มีการส่งเสริมการปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้นและไม้ใช้สอยแบบวนเกษตร ในพื้นที่ 70 ไร่ และได้ปลูกท้อและอะโวคาโด พื้นที่ 21 ไร่ ทำให้ชุมชนมีพื้นที่ปลูกไม้ดังกล่าวเพิ่มขึ้นรวมมากกว่า 91 ไร่
- 4) เกษตรกร 40 ครัวเรือน ได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิต เช่น ต้นดีปลี พริกไทย ชะอม ก้อนเชื้อเห็ด และเมล็ดพันธุ์ผัก ทำให้สามารถสร้างแหล่งอาหารภายในครัวเรือน ช่วยลดรายจ่ายได้
- 5) จัดตั้งจุดสาธิตการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ 2 จุด ที่ ตำบลหมอกจำแป้ และ ตำบลปางหมู พร้อมทั้งฝึกอบรมการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำให้เกษตรกรจำนวน 20 ราย โดยมีเจ้าหน้าที่คอยติดตามให้คำแนะนำอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกษตรกรนำความรู้ไปใช้เลี้ยงสัตว์น้ำในครัวเรือนได้อย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ และมีแหล่งอาหารสำหรับบริโภคในชุมชน
- 6) เกษตรกรบ้านห้วยโป่งอ่อน จำนวน 20 ราย และนักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยโป่งอ่อน ได้รับการฝึกอบรมการเลี้ยงสัตว์ตามหลักวิชาการ สามารถนำความรู้ไปใช้ประกอบอาชีพ รวมทั้งได้รับการสนับสนุนพันธุ์สุกร จำนวน 20 ตัว สัตว์ปีก จำนวน 60 ตัว ทำให้ชุมชนมีแหล่งอาหารเพิ่มขึ้น
- 7) จัดทำแปลงเรียนรู้การผลิตข้าวนาขั้นบันได พื้นที่ 8 ไร่ และแปลงเรียนรู้การผลิตธัญพืชเมืองหนาว พื้นที่ 4 ไร่ เพื่อพัฒนาการผลิตเมล็ดพันธุ์คุณภาพดี มีประสิทธิภาพ และเป็นจุดเรียนรู้ของเกษตรกร
- 8) หน่วยงานชลประทานได้จัดทำโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยโป่งอ่อน โดยก่อสร้างทำนบกั้นขนาดกว้าง 8 เมตร ยาว 120 เมตร สูง 3 เมตร ทางระบายน้ำล้น ขนาดกว้าง 8 เมตร ยาว 177 เมตร และท่อส่งน้ำ

ยาว 102 เมตร ในพื้นที่บ้านแม่สะงา ตำบลหมอกจำแป่ เพื่อให้ชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำมีน้ำทำการเกษตรได้ตลอดปี

2. ด้านการเสริมสร้างความเข้มแข็งและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของครอบครัวและชุมชน

หน่วยงานที่เข้าร่วมดำเนินการเสริมสร้างความเข้มแข็งและพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน ประกอบด้วย ศูนย์ส่งเสริมการเกษตรที่สูงจังหวัดแม่ฮ่องสอน สำนักงานสหกรณ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน และสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์แม่ฮ่องสอน สรุปผลการดำเนินงานได้ ดังนี้

- 1) กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร หมู่ 4 บ้านนาป่าแปก ได้รับความรู้ในการถนอมและแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรเพื่อบริโภคนอกฤดูกาลและจำหน่ายเป็นรายได้เสริม รวมทั้งได้เรียนรู้เรื่องการจดทะเบียนเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาความเป็นอยู่ของชุมชนในอนาคต
- 2) เกษตรกรกลุ่มแพและโฮมสเตย์ บ้านรวมไทย ได้ฝึกอบรมการจัดทำบัญชีครัวเรือน ทำให้สมาชิกสามารถจัดทำบัญชีรายรับ-จ่ายในครัวเรือนและบัญชีต้นทุนการประกอบอาชีพของตนเองได้
- 3) กลุ่มสหกรณ์ที่จัดตั้งเมื่อปี 2550 และ 2551 จำนวน 4 กลุ่ม ประกอบด้วยกลุ่มสตรีบ้านรวมไทย กลุ่มปักเสื่อไทยใหญ่บ้านนาป่าแปก กลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์บ้านนาป่าแปก และกลุ่มผู้เลี้ยงสุกรบ้านห้วยโป่งอ่อน สามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะมีเจ้าหน้าที่คอยติดตามและให้คำแนะนำในการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

3. ด้านการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรดิน น้ำ และป่าไม้เพื่อความสมดุลและยั่งยืน

สถานีพัฒนาที่ดินจังหวัดแม่ฮ่องสอน ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรแม่ฮ่องสอน และสถานีประมงน้ำจืดจังหวัดแม่ฮ่องสอน ทั้ง 3 หน่วยงานได้ร่วมดำเนินการเพื่อฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากร ดิน น้ำ ป่าไม้ และความหลากหลายทางชีวภาพ สรุปผลได้ดังนี้

- 1) การส่งเสริมพัฒนาที่ดินโดยจัดทำระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ ในพื้นที่บ้านนาป่าแปก จำนวน 200 ไร่ จัดทำแปลงสาธิตการใช้ปุ๋ยพืชสด พื้นที่ 50 ไร่ และแปลงสาธิตการทำปุ๋ยหมักและปุ๋ยอินทรีย์น้ำ 50 ไร่ ช่วยให้การอนุรักษ์ดินและน้ำมีประสิทธิภาพ ราษฎรมีน้ำใช้ในฤดูแล้ง ลดการชะล้างหน้าดินในฤดูฝน รวมถึงทำให้เกษตรกรได้รับความรู้ในการผลิตปุ๋ยหมัก ปุ๋ยน้ำ ปุ๋ยพืชสด เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม
- 2) พื้นที่ป่ามีความหลากหลายของพันธุ์พืชเพิ่มขึ้น จากการศึกษา รวบรวม อนุรักษ์และขยายพันธุ์กล้วยไม้ป่า ชนิดเอื้องแซะ จำนวน 2,296 ต้น ในพื้นที่ 1 ไร่ และส่งเสริมการปลูกพืชอาหารและสมุนไพรเสริมในป่ารอบชุมชน
- 3) ประชากรสัตว์น้ำในห้วยปางตองเพิ่มขึ้น เนื่องจากสถานีประมงน้ำจืดจังหวัดแม่ฮ่องสอนได้ผลิตและปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ จำนวน 110,000 ตัว

4. ด้านการศึกษาวิจัยและการปฏิบัติงานสนับสนุน

สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน) และศูนย์ส่งเสริมการเกษตรที่สูงจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้ร่วมกันดำเนินการศึกษาและวิจัยโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น ดังนี้

- 1) สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน) ได้ศึกษาพันธุ์พืชท้องถิ่น ที่บ้านนาป่าแปก ตำบลหมอกจำแป่ โดยรวบรวมจัดเป็นคลังชีวภาพได้ทั้งสิ้น 11 ชนิด จำนวน 9,310 ต้น ประกอบด้วย ชาจีน 4,000 ต้น เมเปิ้ล 1,200 ต้น ดอกก้อ 2,000 ต้น ขมิ้นขาว 2,000 ต้น มะม่วงป่า 150 ต้น ไม้หูก 90 ต้น ไม้ซาง 90 ต้น ตำว 50 ต้น หวาย 1,200 ต้น จำปาป่า 120 ต้น และมณฑาดอย 80 ต้น และนำพันธุ์ที่รวบรวมจากคลังชีวภาพ และแหล่งอื่นไปปลูกในพื้นที่โครงการร่วมกับกล้วยไม้ 7 ชนิด จากศูนย์ส่งเสริมการเกษตรที่สูงแม่ฮ่องสอน รวมจำนวนพืชที่ปลูกทั้งสิ้น 14,913 ต้น มีเกษตรกรเข้าร่วมดำเนินการในพื้นที่ 240 ราย

กล้วยไม้ป่าที่ได้ทำการอนุรักษ์ไว้

- 2) ศูนย์ส่งเสริมการเกษตรที่สูงจังหวัดแม่ฮ่องสอน ผลิตกล้วยไม้ท้องถิ่น 100,000 ต้น ท้อ 1,000 ต้น อะโวคาโด 1,000 ต้น มะม่วง 2,000 ต้น ลิ้นจี่ 3,000 ต้น และไม้ดอกไม้ประดับ 20,000 ต้น เพื่อสนับสนุนกิจกรรมโครงการวิจัยการฟื้นฟูแหล่งอาหารและความหลากหลายทางชีวภาพของป่ารอบชุมชนบนพื้นที่สูง

การผลิตต้นพันธุ์พืชเพื่อสนับสนุนเกษตรกร

อ่างเก็บน้ำบ้านห้วยโป่งอ่อน

ผลผลิตสัตว์น้ำของเกษตรกร

ผลผลิตเห็ดจากก้อนเชื้อที่เกษตรกรได้รับการสนับสนุน

แปลงสาธิตการผลิตข้าว

การฝึกอบรมหลักสูตรการผลิตกาแฟอาราบิก้า

การฝึกอบรมจัดทำบัญชีครัวเรือน

การส่งเสริมและพัฒนาอาชีพด้านปศุสัตว์

การผลิตผักปลอกสารพิษ 17/02/2009

ลุ่มน้ำของ อำเภอบางมะฝ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ลักษณะทั่วไป

พื้นที่โครงการประมาณ 361,583.13 ไร่ หรือ 578.51 ตารางกิโลเมตร ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ 1A ร้อยละ 43.74 รองมาเป็นลุ่มน้ำ 1B ร้อยละ 44.39 โดยพื้นที่ลุ่มน้ำเกือบทั้งหมดเป็นภูเขาหินปูนสลับซับซ้อน ป่าไม้อุดมสมบูรณ์ พื้นที่ทำกินอยู่ระหว่างหุบเขาและไหล่เขา

อุณหภูมิอยู่ในช่วง 3 - 42 องศาเซลเซียส และมีอากาศแห้งแล้งในฤดูหนาว ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 1,440 มิลลิเมตร/ปี

ประชากรรวม 2,538 คน 571 ครัวเรือน ส่วนใหญ่เป็นชนเผ่ามูเซอแดง รองลงมา คือ ไทยใหญ่ กะเหรี่ยง ขาว และปะโอ ตามลำดับ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตร มีการปลูกข้าวไว้บริโภคในครัวเรือน ส่วนพืชอื่นๆ ที่ปลูกในพื้นที่ ได้แก่ กระเทียม พืชผัก ถั่วแดงหลวง งา กะหล่ำ ผัก และข้าวโพด

พื้นที่เป้าหมายครอบคลุม 13 หมู่บ้าน มีหมู่บ้านหลัก คือ บ้านปางคอง หมู่บ้านบริวาร ประกอบด้วย บ้านแสนคำลือ บ้านแอกโก้ บ้านเมืองแพม บ้านปงยาม บ้านปางคาม บ้านโถ้งหลวง บ้านโถ้งนา บ้านป่าโหล บ้านดอยคู บ้านซอเบะ บ้านโถ้งสา และบ้านอาใจ

ผลการดำเนินงานโครงการ “รักษาน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” ปี 2552 ลุ่มน้ำของ

1. ด้านการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาอาชีพตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

หน่วยงานที่เข้าร่วมดำเนินการ 6 หน่วยงาน ประกอบด้วย ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรแม่ฮ่องสอน สำนักงานเกษตรจังหวัดแม่ฮ่องสอน สถานีประมงน้ำจืดจังหวัดแม่ฮ่องสอน สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดแม่ฮ่องสอน ศูนย์วิจัยข้าวแม่ฮ่องสอน และโครงการชลประทานแม่ฮ่องสอน สรุปผลจากการดำเนินงาน ดังนี้

- 1) ติดตามและดูแลรักษาแปลงสาธิตการปลูกกาแฟอาราบิก้า ร่วมกับเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ 1 แปลง พื้นที่ 5 ไร่ ที่บ้านปางคอง เพื่อผลิตกล้าพันธุ์กาแฟอาราบิก้าและจัดทำเป็นแปลงสาธิต และฝึกอบรมการผลิตและแปรรูปกาแฟอาราบิก้าครบวงจรให้กับเกษตรกรจำนวน 36 ราย ให้ความรู้ในการผลิตกาแฟเพื่อการค้าได้
- 2) เกษตรกร หมู่ 9 บ้านโถ้งหลวง จำนวน 250 รายได้รับความรู้ด้านการทำเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง สามารถผลิตพืชผักสวนครัว ไม้ผล ไม้ยืนต้น ภายในครัวเรือน ประกอบกับมีการส่งเสริมการปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้นและไม้ใช้สอย จำนวน 75 ไร่ ทำให้บ้านโถ้งหลวงมีพื้นที่ปลูกต้นไม้ในชุมชนมากขึ้น
- 3) เกษตรกรบ้านโถ้งหลวง 20 ครัวเรือน ได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิต เช่น ดินดีป्ली ฟริกไทย ชะอม ก้อนเชื้อเห็ด และเมล็ดพันธุ์ผักต่างๆ ช่วยให้เกษตรกรสร้างแหล่งอาหารของตนเองได้

- 4) เกษตรกรจำนวน 54 ราย ได้รับการฝึกอบรมด้านการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ โดยมีเจ้าหน้าที่จากสถานีประมงติดตามให้คำแนะนำอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกษตรกรมีความรู้ในการเลี้ยงสัตว์น้ำที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ และมีอาหารโปรตีนบริโภคในครอบครัวและชุมชน
- 5) เกษตรกรบ้านโพนังนาและบ้านปางคอง จำนวน 20 ราย และนักเรียนโรงเรียนบ้านปางคอง ได้รับการฝึกอบรมการเลี้ยงสัตว์ ทำให้มีความรู้ในการประกอบอาชีพ และสำนักงานปศุสัตว์จังหวัดได้สนับสนุนพันธุ์สุกร จำนวน 20 ตัว สัตว์ปีก จำนวน 60 ตัว ให้ชุมชนมีแหล่งอาหารเพิ่มขึ้น
- 6) ศูนย์วิจัยข้าวแม่ฮ่องสอน ได้ปรับพื้นที่แปลงเรียนรู้ 15 ไร่ เป็นนาขั้นบันได และได้จัดทำแปลงเรียนรู้การผลิตข้าวในนาขั้นบันได จำนวน 3 แปลงพื้นที่รวม 20 ไร่ ที่บ้านปางคอง และบ้านปงยาม เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์คุณภาพดี และเป็นจุดเรียนรู้ให้แก่เกษตรกร
- 7) ชลประทานจังหวัดแม่ฮ่องสอนได้จัดทำโครงการฝายบ้านหารเห็ด โดยได้ก่อสร้างฝายคอนกรีต 1 แห่ง ขนาดยาว 10 เมตร สูง 1.2 เมตร และรางริน คสล. กว้าง 0.7 เมตร ยาว 734 เมตร สูง 0.7 เมตร เพื่อให้ชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำมีน้ำใช้เพียงพอในทุกฤดู

2. ด้านการเสริมสร้างความเข้มแข็งและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของครอบครัวและชุมชน

หน่วยงานที่เข้าร่วมดำเนินการ ประกอบด้วย สำนักงานเกษตรจังหวัดแม่ฮ่องสอน สำนักงานสหกรณ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน และสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์แม่ฮ่องสอน ผลการดำเนินงาน ดังนี้

- 1) กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร หมู่ 9 บ้านโหลงหลวง จำนวน 20 ราย ได้รับความรู้การถนอมและแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร เพื่อเก็บไว้บริโภคนอกฤดูกาลและจำหน่ายเป็นรายได้เสริม รวมถึงการวางแผนการทำงาน และการจดทะเบียนเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาความเป็นอยู่ของชุมชนในอนาคต
- 2) กลุ่มทอผ้ากะเหรี่ยง บ้านเมืองแพม ได้รับการอบรมด้านการจัดทำบัญชีครัวเรือน ทำให้สมาชิกสามารถจัดทำบัญชีรายรับ-จ่ายในครัวเรือนและบัญชีต้นทุนการประกอบอาชีพของตนเองได้
- 3) กลุ่มสหกรณ์ที่จัดตั้งเมื่อปี 2550 และ 2551 จำนวน 2 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มทอผ้าบ้านปางคอง และกลุ่มทอผ้ากะเหรี่ยงบ้านเมืองแพม สามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากมีเจ้าหน้าที่ภาครัฐให้คำแนะนำการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

3. ด้านการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรดิน น้ำ และป่าไม้เพื่อความสมดุลและยั่งยืน

สถานีพัฒนาที่ดินจังหวัดแม่ฮ่องสอน ดำเนินการพัฒนาและอนุรักษ์ดินและน้ำ ส่วนสถานีประมงน้ำจืดจังหวัดแม่ฮ่องสอน ดำเนินการเพื่อคืนความหลากหลายทางชีวภาพ สรุปผลการดำเนินงานได้ดังนี้

- 1) จัดทำระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ ในพื้นที่บ้านปางบอน จำนวน 300 ไร่ จัดทำแปลงสาธิตการใช้ปุ๋ยพืชสด พื้นที่ 50 ไร่ และแปลงสาธิตการทำ/ใช้ปุ๋ยหมักและปุ๋ยอินทรีย์น้ำ 50 ไร่ ช่วยเสริมการ

อนุรักษ์ดินและน้ำให้มีน้ำใช้ในฤดูแล้ง ลดการชะล้างหน้าดินในฤดูฝน นอกจากนี้เกษตรกรยัง
ได้รับความรู้การผลิตปุ๋ยหมัก ปุ๋ยน้ำ ปุ๋ยพืชสด เพื่อใช้เองได้

- 2) สำรวจและประเมินทรัพยากรสัตว์น้ำ 2 ครั้ง เพื่อจัดเก็บข้อมูลก่อนทำการผลิตสัตว์น้ำคืนสู่แหล่งน้ำ
ธรรมชาติ โดยได้ผลิตและปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ จำนวน 10,000 ตัว ลงสู่แหล่งน้ำบริเวณ หมู่ 9 บ้าน
โทรงหลวง

4. ด้านการศึกษาวิจัยและการปฏิบัติงานสนับสนุน

สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การ
มหาชน) ได้ดำเนินการศึกษาและวิจัยโดยกระบวนการ
มีส่วนร่วมของท้องถิ่น ดังนี้

ศึกษาพันธุ์พืชท้องถิ่น ที่บ้านห้วยน้ำโป่ง
ตำบลนาปู่ป้อม โดยรวบรวมเป็นคลังชีวภาพได้ทั้งสิ้น
10 ชนิด จำนวน 1,887 ต้น ประกอบด้วย หวายขม 500
ต้น ไผ่ซาง 409 ต้น มะขามป้อม 3858 ต้น ตะคร้อ 95
ต้น ก่อ 205 ต้น มะเฟือง 30 ต้น แดง 120 ต้น มะขาม
45 ต้น มะเฒ่า 78 ต้น และหว้า 20 ต้น และนำพันธุ์ที่
รวบรวมทั้งจากคลังชีวภาพและแหล่งอื่นไปปลูกใน
พื้นที่โครงการ จำนวน 1,158 ต้น โดยมีเกษตรกรเข้า
ร่วมดำเนินการ 33 ราย

เกษตรกรที่ได้รับการฝึกอบรมการปลูกข้าว

การฝึกอบรมการผลิตและแปรรูปกาแฟครบวงจร

เจ้าหน้าที่ให้คำแนะนำเกี่ยวกับโครงการ

โครงการฝายบ้านหารเด็ด

อบรมการทำบัญชีให้กลุ่มทอผ้ากะเหรี่ยง

แปลงเรียนรู้การปลูกข้าว บ้านปางคอง

สำรวจและประเมินทรัพยากรสัตว์น้ำ

แปลงสาธิตของนายแฉาย รุ่งเรือง

ปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำในแหล่งน้ำธรรมชาติ

การปศุสัตว์ในครัวเรือน

ลุ่มน้ำปาย อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ลักษณะทั่วไป

พื้นที่โครงการประมาณ 84,265.64 ไร่ หรือ 134.87 ตารางกิโลเมตร ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ 1A ร้อยละ 53.94 รองลงมาเป็นลุ่มน้ำชั้น 3 ร้อยละ 24.00 พื้นที่โครงการส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ระหว่างหุบเขา บางพื้นที่ที่มีความลาดชัน เป็นภูเขาสลับซับซ้อน มีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางระหว่าง 600-800 เมตร โดยป่าต้นน้ำลำธารถูกบุกรุกแผ้วถาง เพื่อเป็นพื้นที่ทำการเกษตร

พื้นที่โดยทั่วไปอยู่ในเขตร้อนชื้น ฤดูฝนมีฝนตกหนัก ฤดูหนาวอุณหภูมิอยู่ระหว่าง 8-25 องศาเซลเซียส ฤดูร้อนอุณหภูมิอยู่ระหว่าง 25-43 องศาเซลเซียส ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 1,330 มิลลิเมตร/ปี

ประชากรรวม 5,575 คน 1,594 ครัวเรือน ส่วนใหญ่เป็นชนเผ่าไทยใหญ่ รองลงมา คือ กะเหรี่ยง และ ไทยกลาง ตามลำดับ ประกอบอาชีพด้านการเกษตร ปลูกข้าวไว้บริโภคในครัวเรือน พืชอื่นๆ ได้แก่ กระเทียม พืชผัก ถั่วเหลือง ถั่วลิสง และส้ม

พื้นที่เป้าหมายครอบคลุม 17 หมู่บ้าน หมู่บ้านหลักคือ บ้านท่าโป่งแดง หมู่บ้านบริวาร ประกอบด้วย บ้านปางหมู บ้านแม่สาวอู บ้านห้วยเสือเต่า บ้านห้วยปู่แกง บ้านน้ำเพียงดิน บ้านในสอย บ้านสบสอย บ้านป่าญี่ปุ่น บ้านห้วยคลี บ้านห้วยแก้ว บ้านคอยแสง บ้านห้วยผึ้ง บ้านไม้สะเป่ บ้านทุ่งกอมู บ้านห้วยเคื่อ บ้านม่อนตะแล

ผลการดำเนินงานโครงการ “รักษาน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” ปี 2552 ลุ่มน้ำปาย

1. ด้านการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาอาชีพตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

หน่วยงานดำเนินการ 5 หน่วยงาน ประกอบด้วย ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรแม่ฮ่องสอน สำนักงานเกษตรจังหวัดแม่ฮ่องสอน สถานีประมงน้ำจืดจังหวัดแม่ฮ่องสอน สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดแม่ฮ่องสอน และ ศูนย์วิจัยข้าวแม่ฮ่องสอน สรุปผลการดำเนินงานได้ ดังนี้

- 1) เกษตรกรได้เรียนรู้การปลูกพืชเศรษฐกิจที่มีศักยภาพ เช่น มะคาเดเมีย ส้มโอ เงาะ ฝรั่ง มะม่วง ขนุน ถั่วเหลือง ถั่วลิสง ข้าวโพด และมันฝรั่ง จากแปลงเรียนรู้พื้นที่รวม 212 ไร่ ในพื้นที่ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรแม่ฮ่องสอน และสามารถนำความรู้ไปใช้เพิ่มผลผลิตตนเองได้
- 2) ผลิตกล้าพันธุ์ไม้ดอกไม้ประดับจำนวน 70,000 ต้น เพื่อปรับปรุงภูมิทัศน์ภายในศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรแม่ฮ่องสอน และสนับสนุนแก่ประชาชน รวมถึงขยายพันธุ์และดูแลรักษา กล้าไม้ป่าเอื้องแซะ จำนวน 15,000 ต้น เพื่อคืนสู่ป่า
- 3) พัฒนาศูนย์เรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลผาบ่อง 1 แห่ง เพื่อเป็นแหล่งความรู้ด้านการเกษตรให้กับเกษตรกร นักเรียน นักศึกษา และประชาชนทั่วไป

- 4) เกษตรกร หมู่ 3 บ้านทุ่งกอมู จำนวน 250 รายได้เรียนรู้เรื่องเกษตรพอเพียง สามารถนำความรู้ไปใช้ผลิตพืชผักสวนครัว ไม้ผล ไม้ยืนต้น ภายในครัวเรือนได้ ประกอบกับมีการส่งเสริมการปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้นและไม้ใช้สอยแบบวนเกษตร เช่น เงาะ ทุเรียน มังคุด มะนาว ในพื้นที่ 75 ไร่ ทำให้มีแหล่งวัตถุดิบธรรมชาติของชุมชนเพิ่มขึ้น
- 5) เกษตรกร หมู่ 3 บ้านทุ่งกอมู 20 ครัวเรือน ได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิต เช่น ดินดีปรีฟริกไทย ชะอม ก้อนเชื้อเห็ด และเมล็ดพันธุ์ผักต่างๆ ทำให้สามารถสร้างแหล่งอาหารภายในครัวเรือน ช่วยลดรายจ่ายในการดำรงชีวิต
- 6) พัฒนาจุดเรียนรู้ด้านการประมงในพื้นที่ตำบลผาบ่อง และตำบลปางหมู และฝึกอบรมการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำแก่เกษตรกรจำนวน 20 ราย โดยมีเจ้าหน้าที่ให้คำแนะนำ ทำให้เกษตรกรมีความรู้และสามารถเลี้ยงสัตว์น้ำได้ผลผลิตมีคุณภาพ สร้างแหล่งอาหารในชุมชน
- 7) เกษตรกรบ้านไม้สะเป่ ตำบลปางหมู จำนวน 15 ราย และนักเรียนโรงเรียนไม้สะเป่ได้รับการฝึกอบรมการเลี้ยงสัตว์ สามารถนำความรู้ไปใช้ในการประกอบอาชีพ และมีการสนับสนุนสุกรจำนวน 10 ตัว สัตว์ปีก จำนวน 60 ตัว ให้แก่เกษตรกร ทำให้ชุมชนมีแหล่งอาหารจากสัตว์เพิ่มขึ้น
- 8) จัดทำแปลงเรียนรู้การเพิ่มผลผลิตข้าว พื้นที่ 10 ไร่ ซึ่งเก็บเกี่ยวแล้วได้ผลผลิตเฉลี่ย 608 กิโลกรัมต่อไร่ เพื่อสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ให้เกษตรกรบ้านผาบ่อง รวมจำนวน 370 กิโลกรัม บ้านสบสอย จำนวน 20 กิโลกรัม และสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ข้าว กข.39 ให้เกษตรกรบ้านปางหมู จำนวน 20 กิโลกรัม

2. ด้านการเสริมสร้างความเข้มแข็งและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของครอบครัวและชุมชน

หน่วยงานที่ดำเนินการ ประกอบด้วย สำนักงานเกษตรจังหวัดแม่ฮ่องสอน สำนักงานสหกรณ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน และสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์แม่ฮ่องสอน สรุปผลการดำเนินงาน ได้ ดังนี้

- 1) กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร หมู่ 2 บ้านท่าโป่งแดง และหมู่ 3 บ้านทุ่งกอมู รวมจำนวน 40 ราย ได้รับความรู้ในการถนอมและแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร เพื่อเก็บไว้บริโภคคนออกฤดูกาลและจำหน่ายเป็นรายได้เสริม รวมถึงได้รับความรู้ในการวางแผนการทำงาน และความรู้เกี่ยวกับจดทะเบียนเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาความเป็นอยู่ของชุมชนต่อไปในอนาคต
- 2) กลุ่มงานเพื่อสุขภาพ บ้านปางหมู ได้รับการฝึกอบรมการจัดทำบัญชีครัวเรือน ทำให้สมาชิกสามารถจัดทำบัญชีรายรับ-จ่ายในครัวเรือนและบัญชีต้นทุนการประกอบอาชีพของตนเองได้
- 3) กลุ่มสหกรณ์ที่จัดตั้งปี 2550 และ 2551 จำนวน 5 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มจักรสานหมวกก๊วยไต กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรปลอดภัยบ้านปางหมู กลุ่มผู้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์น้ำเรือนประทับท่าโป่งแดง กลุ่มผลิตภัณฑ์สมุนไพรบ้านห้วยเคื่อ และกลุ่มผักปลอดสารพิษบ้านสบสอย สามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากมีเจ้าหน้าที่คอยให้คำแนะนำการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

3. ด้านการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรดิน น้ำ และป่าไม้เพื่อความสมดุลและยั่งยืน

สถานีพัฒนาที่ดินจังหวัดแม่ฮ่องสอน สถานีประมงน้ำจืดจังหวัดแม่ฮ่องสอน และโครงการธนาคารอาหารชุมชนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้ร่วมกันดำเนินงานเพื่อฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรดิน น้ำ และป่าไม้เพื่อความสมดุลและยั่งยืน ดังนี้

- 1) การส่งเสริมพัฒนาที่ดินโดยการจัดทำระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ ในพื้นที่บ้านห้วยเสือเฒ่า จำนวน 200 ไร่ จัดทำแปลงสาธิตการใช้ปุ๋ยพืชสด พื้นที่ 10 ไร่ และแปลงสาธิตการทำ/ใช้ปุ๋ยหมักและปุ๋ยอินทรีย์น้ำ 100 ไร่ ช่วยอนุรักษ์ดินและน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีน้ำใช้ในฤดูแล้ง ลดการชะล้างหน้าดินในฤดูฝน และเป็นแหล่งเรียนรู้ของเกษตรกรในการผลิตปุ๋ยหมัก ปุ๋ยน้ำ ปุ๋ยพืชสด
- 2) ปลอ่ยสัตว์น้ำ จำนวน 112,000 ตัว เพื่อคืนสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ ในพื้นที่ตำบลปางหมู และตำบลผาบ่อง เพื่อเป็นอาหารของราษฎรในพื้นที่
- 3) เพาะชำกล้าไม้ เช่น หนุ่ยแฝง หวาย และไม้มีค่า รวมทั้งสิ้น 240,000 ต้น ให้ราษฎรได้นำไปปลูกในพื้นที่ของตนหรือป่าชุมชน ไม้ใช้สอย สมุนไพร และสร้างความอุดมสมบูรณ์ของป่า และการจัดทำแนวกันไฟระยะทาง 20 กิโลเมตร บริเวณ หมู่ 2 บ้านป่าปู้ เพื่อลดการเกิดไฟป่าในพื้นที่ ร่วมกับการก่อสร้างฝายต้นน้ำแบบผสมผสาน จำนวน 40 แห่ง เพื่อรักษาความชุ่มชื้นของป่าในฤดูแล้ง ลดการชะล้างหน้าดิน
- 4) ปลูกไม้ใช้สอยในตำบลผาบ่อง และตำบลปางหมู รวม 400 ไร่ เพื่อเพิ่มพื้นที่ป่าและสร้างวัตถุดิบตามธรรมชาติสำหรับใช้ในอนาคต
- 5) ฝึกอบรมหลักสูตร การผลิตและใช้เชื้อเพลิงอย่างมีประสิทธิภาพ ให้แก่ราษฎร 6 หมู่บ้าน ประกอบด้วย บ้านชานเมือง บ้านทุ่งกอมู บ้านกุงไม้สัก ตำบลปางหมู บ้านดอยแสง ตำบลในสอย บ้านยอด ตำบลหมอกจำแป่ และบ้านท่าโป่งแดง ตำบลผาบ่อง ทำให้ราษฎรมีความรู้ในการบริหารธนาคารฟื้นในพื้นที่ของตนเอง

การชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการรักษาน้ำฯ

การสนับสนุนปัจจัยการผลิตแก่เกษตรกร

การส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ

ฝึกอบรมการเพาะเห็ดฟาง

ดูแลรักษาต้นกล้าอนุบาลด้วยไม้อื้องแฉะ

ส่งเสริมการเลี้ยงสุกร

ฝึกอบรมด้านปศุสัตว์

เกษตรกรเจ้าของแปลงข้าวพันธุ์ กข39

การฝึกอบรมการแปรรูปและถนอมอาหาร

การฝึกอบรมการทำจัดบัญชี

การจัดทำระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ

ปล่อยปลาสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ

เพาะชำกล้าไม้ในโครงการ food bank

กิจกรรมปลูกไม้ใช้สอย

การส่งเสริมการใช้เชื้อเพลิงชีวมวล

สร้างฝายชะลอความชุ่มชื้นในพื้นที่

ลุ่มน้ำแม่สะมาด-ห้วยหมากกลาง อำเภอเมือง และอำเภอป่า จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ลักษณะทั่วไป

พื้นที่โครงการมีประมาณ 112,442.43 ไร่ หรือ 179.90 ตารางกิโลเมตร ภูมิประเทศเป็นภูเขาสูง ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ 1A ร้อยละ 67.71 มีความสูง 1,000 -1,500 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง พื้นที่ด้านเหนือส่วนหนึ่งครอบคลุมพื้นที่ตำบลห้วยโป่ง มีลำห้วยสำคัญคือ ห้วยโป่งและห้วยแม่จำไหล่ไปลงแม่น้ำปาย ที่บ้านผาบ่อง ตำบลผาบ่อง ส่วนพื้นที่ด้านใต้เป็นส่วนของน้ำแม่สุริน ต้นกำเนิดจากคอกแม่อุค มีพื้นที่ครอบคลุมตำบลแม่อุค อำเภอขุนยวม ไหลไปรวมกับแม่น้ำปายในเขตพม่าก่อนไหลสู่แม่น้ำสาละวิน

ภูมิอากาศเป็นแบบร้อนชื้น มีอากาศเย็นตลอดปี ฤดูฝนอยู่ในช่วงเดือนพฤษภาคมถึงตุลาคม ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยตลอดปี 1,282 มิลลิเมตร บางปีมีปริมาณน้ำฝนต่อปีสูงถึง 1,900 มิลลิเมตร ฤดูหนาวเริ่มเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์ อุณหภูมิเฉลี่ยสูงสุด 38 องศาเซลเซียส และต่ำสุดเฉลี่ย 20 องศาเซลเซียส อุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปี 25 องศาเซลเซียส

ประชากร 385 ครัวเรือน รวม 1,964 คน ส่วนใหญ่เป็นชนเผ่ากะเหรี่ยงที่มีลักษณะของการอยู่อาศัยพึ่งพิงธรรมชาติตามแบบของการอยู่ร่วมกับป่าอย่างชัดเจน จึงมีวิถีชีวิตขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมเป็นไปในแนวทางเดียวกันทั้งลุ่มน้ำ มีการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ ป่าไม้และสัตว์ป่า ประกอบอาชีพโดยการปลูกข้าวเป็นพืชหลักถึงร้อยละ 80 ส่วนพืชที่ปลูกเป็นการค้า คือ กาแฟอาราบิก้า โดยพื้นที่ๆ ปลูกมากอยู่บริเวณบ้านแม่สุริน บ้านพอนอก และบ้านห้วยหมากกลาง เป็นการปลูกเชิงอนุรักษ์โดยใช้ร่มเงาป่า หรือปลูกบริเวณรอบๆบ้าน และปลูกชาเพื่อบริโภคในครัวเรือน รายได้เฉลี่ยครัวเรือนค่อนข้างต่ำ อยู่ที่ 8,000-10,000 บาทต่อปี

มีการเลี้ยงสัตว์เป็นอาหารทุกครัวเรือน (สุกร ไก่ เป็ด) ส่วนสัตว์ที่มีความสำคัญที่สุด คือ โค และกระบือ ในพื้นที่ลุ่มน้ำมีประมาณ 1,000-1,500 ตัว ด้านประมงมีแหล่งน้ำที่มีความอุดมสมบูรณ์อยู่ที่บริเวณหนองเจิว ซึ่งเป็นแหล่งน้ำตามธรรมชาติที่มีขนาดใหญ่ พื้นที่ประมาณ 50 ไร่ ซึ่งเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของชุมชน

พื้นที่เป้าหมายครอบคลุม 14 หมู่บ้าน หมู่บ้านหลัก คือ บ้านหนองเจิว และบ้านแม่สะมาด ส่วนหมู่บ้านบริวารประกอบด้วย บ้านพะยอม บ้านห้วยจี่สุกร บ้านห้วยข้าวลือ บ้านกัวมั้น บ้านห้วยสะ บ้านห้วยสะ บ้านทุ่งมะขามป้อม บ้านน้ำโค้ง บ้านห้วยหมากกลาง บ้านกำโน บ้านแม่สุริน และบ้านพะนอก

ผลการดำเนินงานโครงการ “รักษาน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” ปี 2552 ลุ่มน้ำแม่สะมาด-ห้วยหมากกลาง

1. ด้านการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาอาชีพตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

หน่วยงาน 5 หน่วยงานที่เข้าร่วมดำเนินการ ประกอบด้วย ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรแม่ฮ่องสอน ศูนย์ส่งเสริมการเกษตรที่สูงจังหวัดแม่ฮ่องสอน สถานีประมงน้ำจืดจังหวัดแม่ฮ่องสอน สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดแม่ฮ่องสอน และศูนย์วิจัยข้าวแม่ฮ่องสอน สรุปผลการดำเนินงานได้ ดังนี้

- 1) ในตำบลห้วยโป่งเกษตรกรในพื้นที่ได้เรียนรู้การปลูก กาแฟอาราบิก้า จากแปลงสาธิตของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ จำนวน 2 ราย พื้นที่รวม 10 ไร่ นอกจากนี้ยังมีการคัดเลือกเกษตรกรจำนวน 15 ราย เพื่อเป็นเกษตรกรเครือข่ายสร้างแปลงต้นแบบการปลูกกาแฟอาราบิก้าภายในตำบล และฝึกอบรมการผลิตและแปรรูปกาแฟอาราบิก้าแบบครบวงจรให้กับเกษตรกรจำนวน 37 ราย
- 2) เกษตรกร หมู่ 4 บ้านทุ่งมะขามป้อม หมู่ 9 บ้านพะนอติ และหมู่ 10 บ้านบ้านหนองเขียว รวมจำนวน 210 ราย ได้รับความรู้การเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง และได้รับการส่งเสริมการปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้นและไม้ใช้สอยแบบวนเกษตร โดยการสนับสนุนพันธุ์ไม้ เช่น เงาะ ทุเรียน มังคุด ลองกอง ฝรั่ง มะขาม เพื่อนำไปปลูกในพื้นที่บ้านพะนอติ และบ้านหนองเขียว รวม 80 ไร่ ทำให้มีพื้นที่ปลูกไม้ดังกล่าวเพื่อเป็นอาหารของชุมชนในอนาคตมากขึ้น
- 3) เกษตรกร 40 ครัวเรือน จากบ้านพะนอติ และบ้านบ้านหนองเขียว ได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิต เช่น ต้นดีปลี พริกไทย ชะอม ก้อนเชื้อเห็ด และเมล็ดพันธุ์ผักต่างๆ เพื่อนำไปปลูกเป็นแหล่งอาหารในครัวเรือนและชุมชน
- 4) เกษตรกรจำนวน 40 ราย ได้รับการฝึกอบรมด้านการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ โดยมีเจ้าหน้าที่คอยติดตามให้คำแนะนำอย่างต่อเนื่อง ทำให้มีความรู้ในการเลี้ยงสัตว์น้ำอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ
- 5) เกษตรกรบ้านหนองเขียว และบ้านห้วยแม่สุรินทร์ รวมจำนวน 35 ราย และนักเรียนโรงเรียนบ้านหนองเขียว และโรงเรียนบ้านห้วยแม่สุรินทร์ ได้รับการฝึกอบรมการเลี้ยงสัตว์ สามารถนำความรู้ไปใช้ในการประกอบอาชีพได้ นอกจากนี้ยังมีการสนับสนุนสุกร จำนวน 30 ตัว สัตว์ปีก จำนวน 120 ตัว ให้ชุมชนมีแหล่งอาหารเพิ่มมากขึ้น
- 6) เกษตรกรในพื้นที่ได้ผลผลิตข้าวสูงขึ้นเพื่อใช้บริโภคและเป็นแหล่งเมล็ดพันธุ์ดี ด้วยเทคโนโลยีการผลิตข้าวแบบนาขั้นบันได โดยการปรับปรุงดินด้วยหินฟอสเฟต 200 กิโลกรัมต่อไร่ และปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด อัตรา 100 กิโลกรัมต่อไร่ ร่วมกับเทคโนโลยีการป้องกันกำจัดศัตรูข้าว และระบบการอนุรักษ์ดินและน้ำที่ดี

2. ด้านการเสริมสร้างความเข้มแข็งและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของครอบครัวและชุมชน

มีหน่วยงานเข้าร่วมดำเนินการ ประกอบด้วย ศูนย์ส่งเสริมการเกษตรที่สูงจังหวัดแม่ฮ่องสอน สำนักงานสหกรณ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน และสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์แม่ฮ่องสอน สรุปผลการดำเนินงานได้ ดังนี้

- 1) กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร บ้านหนองเขียว และกลุ่มเกษตรกรบ้านพะนอติ ได้รับความรู้ในการถนอมและแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรเพื่อเก็บไว้บริโภคนอกฤดูกาลและจำหน่ายเป็นรายได้เสริม รวมถึงได้รับความรู้ในการจดทะเบียนเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาความเป็นอยู่ของชุมชนต่อไปในอนาคต
- 2) กลุ่มข้าวซ้อมมือบ้านพะนอติ ได้รับการอบรมการจัดทำบัญชีครัวเรือน ทำให้สมาชิกสามารถจัดทำบัญชีรายรับ-จ่ายในครัวเรือนและบัญชีต้นทุนการประกอบอาชีพของตนเองได้
- 3) กลุ่มสหกรณ์ที่จัดตั้งเมื่อปี 2550 และ 2551 จำนวน 3 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มอาชีพเลี้ยงโคขุนบ้านทุ่งมะขามป้อม กลุ่มผู้เลี้ยงปศุสัตว์บ้านหนองเขียว และกลุ่มผู้ผลิตข้าวซ้อมมือบ้านพะนอติ สามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากมีเจ้าหน้าที่คอยให้คำแนะนำการอย่างต่อเนื่อง

3. ด้านการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรดิน น้ำ และป่าไม้เพื่อความสมดุลและยั่งยืน

สถานีพัฒนาที่ดินจังหวัดแม่ฮ่องสอน และสถานีประมงน้ำจืดจังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นหน่วยงานที่ดำเนินงานตามยุทธศาสตร์การฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรดิน น้ำ และป่าไม้เพื่อความสมดุลและยั่งยืน ผลที่ได้มี ดังนี้

- 1) การพัฒนาที่ดินได้จัดทำระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ ในตำบลแม่อุคอ อำเภอขุนยวม และตำบลห้วยโป่ง อำเภอเมือง รวมจำนวน 180 ไร่ จัดทำแปลงสาธิตการใช้ปุ๋ยพืชสด ในพื้นที่ 30 ไร่ และแปลงสาธิตการทำ/ใช้ปุ๋ยหมักและปุ๋ยอินทรีย์น้ำ 20 ไร่ ซึ่งช่วยอนุรักษ์ดินและน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ มีน้ำใช้ในฤดูแล้ง ลดการชะล้างหน้าดินในฤดูฝน และทำให้เกษตรกรได้เรียนรู้การผลิตปุ๋ยชนิดต่างๆ ใช้งานได้
- 2) สถานีประมงน้ำจืดจังหวัดแม่ฮ่องสอน ดำรวจและประเมินทรัพยากรสัตว์น้ำ 3 ครั้ง เพื่อเก็บข้อมูลความอุดมสมบูรณ์ก่อนทำการผลิตสัตว์น้ำเพื่อคืนสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ โดยได้ผลิตและปล่อยสัตว์น้ำ จำนวน 100,000 ตัว ลงสู่แหล่งน้ำที่บ้านหนองเขียว และบ้านพะนอติ

4. ด้านการศึกษาวิจัยและการปฏิบัติงานสนับสนุน

สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน) ได้ดำเนินการศึกษาและวิจัยโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น ดังนี้

- 1) ศึกษาพันธุ์พืชท้องถิ่น ที่บ้านห้วยหมากกลาง ตำบลห้วยโป่ง โดยรวบรวมเป็นคลังชีวภาพได้ทั้งสิ้น 16 ชนิด จำนวน 826 ต้น ประกอบด้วย รongเท้านารีอินทนนท์ 48 ต้น เอื้องคำ 10 กระจ่างช้างงาเดียว 8 ต้น ฟ้ามุ่ย 5 ต้น ม่านสายพระอินทร์ 4 ช่อ ม่านสายวิสูตร 7 ช่อ เอื้องคำฝักปราบ 15 กระจ่าง เอื้องคำเหลี่ยม 11 กระจ่าง กะระกะร้อนอินทนนท์ 125 ต้น เอื้องไม้เท้าฤาษี 5 กระจ่าง เอื้องช้างน้ำว 2 ช่อ เอื้องเงินแดง 13 ช่อ สายน้ำครึ่ง 3 ช่อ คาหาน 150 ต้น ตองก้อ 120 ต้น และหวายหอม 300 ต้น และนำพันธุ์ที่รวบรวมทั้งจากคลังชีวภาพและแหล่งอื่นไปปลูกในพื้นที่โครงการ รวม 5,000 ต้น โดยมีเกษตรกรเข้าร่วมโครงการ 25 ราย

พันธุ์พืชท้องถิ่นที่บ้านห้วยหมากกลาง เช่น คาหาน ม่านสายพระอินทร์

การทำแปลงสาธิตการปลูกกาแฟอาราบิก้า
ในร่มเงาธรรมชาติ

การฝึกอบรมการผลิตและแปรรูปกาแฟอาราบิก้าครบ
วงจร

การสนับสนุนพันธุ์ไก่ให้เกษตรกร

สนับสนุนเวชภัณฑ์และอาหารสัตว์ให้เกษตรกร

ใช้ยาสูบหวานแปลงข้าวเพื่อป้องกันแมลงศัตรูข้าว

สอนการจัดทำบัญชีครัวเรือนให้กับกลุ่มข้าวซ้อมมือบ้านพะนอคี

พื้นที่ที่ได้รับการจัดทำระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ

กิจกรรมปล่อยสัตว์น้ำในพื้นที่

พื้นที่สำหรับปลูกท่อและอะโวคาโด

การตรวจและวิเคราะห์คุณภาพน้ำ

สิ่งที่โดดเด่นจากการดำเนินงานที่ผ่านมาในภาพรวมของกลุ่มน้ำต่างๆ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

- 1) จังหวัดแม่ฮ่องสอนเกิดศูนย์บริการและพัฒนาตามพระราชดำริขึ้นทั้งหมด 3 ศูนย์ เป็นแหล่งศึกษาดูงาน แหล่งเรียนรู้และแหล่งสาธิตการปฏิบัติตามพระราชดำริ แก่เกษตรกรและประชาชนที่สนใจ
- 2) มีการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำธารอย่างเป็นรูปธรรม พื้นที่ป่าไม้เพิ่มขึ้นมาก
- 3) เกษตรกรสามารถผลิตพืชปลอดภัย สร้างความมั่นใจแก่ผู้บริโภค ลดสารเคมีตกค้างในพื้นที่ และมีการยอมรับการส่งเสริมพืชชนิดใหม่ เช่น เงาะ ทุเรียน หรือ อะโวคาโด กาแฟอาราบิก้า มะคาเดเมีย และ พลับ แทนการปลูกพืชชนิดเดิม
- 4) ราษฎรมีความเข้าใจในการบริหารจัดการต้นน้ำ กลางน้ำและปลายน้ำ มากขึ้น ประชาชนสามารถอยู่ร่วมกับป่าได้อย่างยั่งยืน
- 5) เกิดกระบวนการรวมกลุ่มเป็นกลุ่มอาชีพต่างๆ มากขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มแม่บ้าน ซึ่งสร้างรายได้จากการแปรรูปและถนอมอาหาร เพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าเกษตร

ปัญหา อุปสรรค

- 1) เส้นทางคมนาคมในพื้นที่โครงการฯ ไม่สะดวก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฤดูฝน
- 2) ราษฎรที่อาศัยในพื้นที่โครงการมีความหลากหลายทางเผ่าพันธุ์ หลากภาษา ทำให้สื่อสารกลายเป็นอุปสรรคในการดำเนินงาน
- 3) ขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร และบางพื้นที่แหล่งน้ำที่ไหลผ่านอยู่ต่ำกว่าพื้นที่การเกษตร
- 4) ปัญหาพื้นที่ทำการเกษตรส่วนใหญ่เป็นภูเขาและที่ดอน นอกจากนี้บางหมู่บ้านตั้งอยู่ใกล้แนวชายแดนเสี่ยงต่อปัญหาความมั่นคง และภัยคุกคามต่างๆ

ข้อเสนอแนะของหน่วยงานปฏิบัติ

- 1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และทหารในพื้นที่ ควรประสานความร่วมมือ และช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ กันอย่างต่อเนื่อง
- 2) พื้นที่ในบริเวณหมู่บ้านควรได้รับการวางระบบและออกแบบการใช้พื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ โดยหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมดำเนินการและให้ความรู้กับประชาชน เช่น การจัดสรรพื้นที่แหล่งน้ำ การวางระบบชลประทาน การวางแผนการปลูกพืชเศรษฐกิจในพื้นที่เกษตรกรรม การวางแผนการใช้ที่ดินบริเวณบ้าน เช่นการปลูกพืชผักสวนครัวเพื่อบริโภค การเลี้ยงปลา การเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น
- 3) หน่วยงานต่างๆ ร่วมกันบูรณาการในการพัฒนาพื้นที่เป้าหมายอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ราษฎรสามารถดำรงชีวิตพอเพียงได้อย่างยั่งยืน

ลุ่มน้ำปิงน้อย อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

ความเป็นมา

เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2546 สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พร้อมด้วยสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตร พื้นที่คอยอมพาย ตำบลปางหินฝน จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งพื้นที่ป่าคอยอมพายได้ถูกแผ้วถางทำไร่เลื่อนลอยอย่างกว้างขวางและมีแนวโน้มที่ราษฎรจะบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อขยายพื้นที่ทำกินเพิ่มขึ้น เนื่องจากปัญหาการขาดแคลนที่ดินทำกินและปัญหาดินเสื่อมความอุดมสมบูรณ์ ทำให้เกิดการจับจองที่ดินเพื่อเป็นไร่นาเพิ่มขึ้น ซึ่งอาจส่งให้เกิดการทำลายพื้นที่ป่ามากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งคอยอมพาย ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำแม่ปิงน้อยจากสภาพปัญหาดังกล่าวข้างต้น สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถมีพระราชดำริให้จัดตั้งสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงคอยอมพายตามพระราชดำริ ตำบลปางหินฝน อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

ต่อมาเมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2549 สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เสด็จทอดพระเนตรความก้าวหน้าของกิจกรรมต่างๆ และทรงเยี่ยมราษฎรในพื้นที่สถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงคอยอมพายตามพระราชดำริ ขณะทำงานได้พิจารณาเห็นควรสนับสนุนการดำเนินงานต่อเนื่องจากแนวพระราชดำริให้แกราษฎรในพื้นที่คอยอมพาย เพื่อให้การดำเนินงานมีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

ลักษณะทั่วไป

พื้นที่ของโครงการประมาณ 33,478 ไร่ หรือ 53.56 ตารางกิโลเมตร ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่คุณภาพลุ่มน้ำ 1A ร้อยละ 78.93 สภาพทั่วไปของพื้นที่โครงการเป็นภูเขาสลับซับซ้อน ระดับความสูงเฉลี่ยประมาณ 1,200 เมตร และยอดสูงสุด 1,480 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง สภาพป่าถูกบุกรุกแผ้วถาง เพื่อทำไร่นาในพื้นที่เป็นแหล่งต้นน้ำของลำน้ำแม่ปิงน้อย

ราษฎรส่วนใหญ่เป็นชนเผ่ากะเหรี่ยง รองมาเป็นเผ่าลัวะ มีประชากรรวม 1,621 คน หรือประมาณ 350 ครัวเรือน ส่วนใหญ่ทำการเกษตร คือปลูกข้าว หลังฤดูปลูกข้าวจะปลูกกะหล่ำปลี ซึ่งมีการใช้สารเคมีในปริมาณมาก มีการเลี้ยง สุกร ไก่ รวมถึงโค และกระบือ รายได้เฉลี่ยของครัวเรือนอยู่ที่ประมาณ 23,765 บาทต่อปี

หมู่บ้านเซโดชา เป็นหมู่บ้านหลักที่โครงการเข้าดำเนินการพัฒนาก่อน เพื่อให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม และเป็นแนวทางการดำเนินงานให้กับหมู่บ้านบริวาร ประกอบด้วย บ้านละอองเหนือ บ้านแม่แฮใต้ บ้านแม่แฮละ บ้านละอองใต้ บ้านผักไผ่ และบ้านสาม

ผลการดำเนินงานโครงการ “รักษน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” ปี 2552 ลุ่มน้ำปิงน้อย

1. ด้านการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาอาชีพตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

หน่วยงานต่างๆ ที่เข้าร่วมดำเนินการประกอบด้วย สำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงใหม่ ศูนย์ส่งเสริมเกษตรที่สูงจังหวัดเชียงใหม่ ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืดจังหวัดเชียงใหม่ ศูนย์วิจัยข้าวเชียงใหม่ สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดเชียงใหม่ สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขต 1 สถานีพัฒนาที่ดินจังหวัดเชียงใหม่ สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์จังหวัดเชียงใหม่ และโครงการชลประทานจังหวัดเชียงใหม่ สรุปผลการดำเนินงาน ได้ดังนี้

- 1) ส่งเสริมการเกษตรแบบผสมผสานในรูปแบบของธนาคารอาหารชุมชน ให้กับครัวเรือนเกษตรกร จำนวน 40 ครัวเรือน
- 2) ส่งเสริมการปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้นและไม้ใช้สอยแบบธนาคารอาหารชุมชน ในพื้นที่รวม 45 ไร่ โดยสนับสนุนพันธุ์ไม้ 4 ชนิด ได้แก่ กาแฟอาราบิก้า จำนวน 380 ต้น ฝรั่ง จำนวน 50 ต้น ชะอม จำนวน 300 ต้น และผักหวานบ้าน จำนวน 200 ต้น เพื่อให้ชุมชนมีอาหารไว้บริโภคและมีไม้ไว้ใช้ในอนาคต
- 3) เกษตรกร จำนวน 355 ราย ได้รับการฝึกอบรมและถ่ายทอดเทคโนโลยี เรื่อง การจัดทำแผนการผลิต และความรู้ด้านการเกษตรที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ เพื่อนำไปปรับใช้ในพื้นที่ของตนเอง
- 4) เกษตรกร 47 ราย และนักเรียน 10 ราย ได้รับการฝึกอบรมการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ รวมถึงการส่งเสริมประมงโรงเรียนเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านประมงและเป็นแหล่งอาหารกลางวันของนักเรียน
- 5) ปรับเปลี่ยนพื้นที่ปลูกข้าวไร่เป็นการปลูกแบบนาขั้นบันได โดยใช้ข้าวพันธุ์ดี (น้ำรู่) ในพื้นที่ 47.5 ไร่ ทำให้ผลผลิตข้าวเพิ่มขึ้น และสนับสนุนปุ๋ยเคมีใช้ร่วมกับปุ๋ยอินทรีย์เพื่อเพิ่มผลผลิตข้าว
- 6) ถ่ายทอดความรู้ด้านการเลี้ยงสัตว์แก่เกษตรกรจำนวน 20 ราย จัดตั้งกองทุนอาหารสัตว์ 1 กองทุน สนับสนุนเวชภัณฑ์ อาหารสัตว์ และพันธุ์สุกรจำนวน 20 ตัว ให้แก่เกษตรกร ทำให้ราษฎรมีอาหารไว้บริโภคในครอบครัวและชุมชน สามารถลดรายจ่ายและสร้างรายได้เสริมให้แก่ราษฎร
- 7) ถ่ายทอดความรู้การใช้ปัจจัยการผลิตจากวัสดุท้องถิ่นทดแทนสารเคมี เช่น ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยอินทรีย์ ให้แก่เกษตรกร จำนวน 35 ราย ช่วยลดรายจ่าย และช่วยฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติได้มาก
- 8) จัดตั้งกลุ่มเกษตรกรเพื่อผลิตและใช้สารอินทรีย์ทดแทนสารเคมี จำนวน 2 กลุ่มๆ ละ 100 คน ได้ใช้สารเร่งจากกรมพัฒนาที่ดิน เกษตรกรได้เรียนรู้และสามารถนำไปผลิตและใช้ได้เองที่บ้าน
- 9) ดำเนินการสอนและแนะแนวการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ในครัวเรือนให้แก่เกษตรกร จำนวน 41 ราย เพื่อให้นำกลับไปใช้บันทึกรายรับ-รายจ่ายของครัวเรือนของตนเองได้อย่างถูกต้อง
- 10) การจัดหาน้ำสนับสนุนราษฎร บ้านละอองเหนือ 1 แห่ง โดยโครงการชลประทานจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้เกษตรกรมีน้ำอุปโภค บริโภคอย่างเพียงพอ และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นปัจจุบันดำเนินการเสร็จสิ้นแล้ว

2. ด้านการเสริมสร้างความเข้มแข็งและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของครอบครัวและชุมชน

หน่วยงานที่เข้าร่วมดำเนินการ ประกอบด้วย 3 หน่วยงาน คือ สำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงใหม่ ศูนย์ส่งเสริมการเกษตรที่สูงจังหวัดเชียงใหม่ และสำนักงานสหกรณ์จังหวัดเชียงใหม่ สรุปผลการดำเนินงานได้ ดังนี้

- 1) ฝึกอบรมวิธีการถนอมและแปรรูปผลผลิตแก่กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร เช่น พักทอง ชะอม ผักหวาน ฯลฯ ทำให้กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร 3 กลุ่ม คือกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านเซโดชา 1, 2 และ 3 ได้รับความรู้ สามารถนำไปใช้ในครัวเรือน ช่วยลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว
- 2) ฝึกอบรมเกษตรกรในพื้นที่ จำนวน 115 ราย เกี่ยวกับกระบวนการสหกรณ์ ทำให้เกษตรกรได้รับความรู้เกี่ยวกับอุดมการณ์ หลักการและวิธีการสหกรณ์ ในรูปแบบการรวมกลุ่มการดำเนินกิจกรรม โดยประยุกต์รูปแบบของสหกรณ์ไปใช้ในการบริหารจัดการกลุ่มที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน
- 3) จัดประชุมเชิงปฏิบัติการร่วมกับผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง รวมจำนวน 65 คน ทำให้ผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่ทราบแนวทางในการรวมกลุ่มดำเนินกิจกรรมในชุมชนที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการพระราชดำริ

3. ด้านการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรดิน น้ำ และป่าไม้เพื่อความสมดุลและยั่งยืน

สถานีพัฒนาที่ดินจังหวัดเชียงใหม่ ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืดเชียงใหม่ และศูนย์วิจัยข้าวเชียงใหม่ ได้ดำเนินการอนุรักษ์ทรัพยากรดิน น้ำ และป่าไม้ และสืบความหลากหลายทางชีวภาพของท้องถิ่น ดังนี้

- 1) พื้นที่ บ้านแม่และ ตำบลห้วยฮ่อม จำนวน 300 ไร่ ได้รับการพัฒนาที่ดินด้วยระบบอนุรักษ์ดินและน้ำที่เหมาะสม นอกจากนี้ยังได้ปรับปรุงพื้นที่ 100 ไร่ ให้เป็นแปลงสาธิตการทำ/ใช้ปุ๋ยหมักและปุ๋ยอินทรีย์น้ำ ส่วนอีก 80 ไร่เป็นแปลงสาธิตการใช้ปุ๋ยพืชสด
- 2) สำรวจและรวบรวมพันธุ์สัตว์น้ำ 2 ครั้ง ณ บ้านสามและบ้านละอองเหนือ เพื่อเป็นข้อมูลก่อนการผลิตสัตว์น้ำ จำนวน 71,500 ตัว ปล่อยกคืนสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ
- 3) สำรวจรวบรวมและอนุรักษ์เชื้อพันธุกรรมข้าวพื้นเมือง จำนวน 20 พันธุ์ เพื่อรักษาพันธุ์ข้าวดั้งเดิมไว้ให้อยู่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

4. ด้านการศึกษาวิจัยและการปฏิบัติงานสนับสนุน

มีสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดเชียงใหม่ เป็นหน่วยงานหลัก ได้ดำเนินการ ดังนี้

จัดประชุมคณะทำงาน การประสานการจัดทำแผน และติดตามงานในพื้นที่ ทำให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานเข้าใจถึงรายละเอียดการปฏิบัติงานตามโครงการฯ ทราบความก้าวหน้าตลอดจนปัญหา อุปสรรคจากการปฏิบัติงาน นำมาหาแนวทางแก้ไขอย่างบูรณาการ

แปลงสาธิตปุ๋ยพืชสดและการผลิตปุ๋ยน้ำใช้ในครัวเรือน

การเลี้ยงไก่ในครัวเรือน

การส่งเสริม
กระบวนการเรียนรู้
พัฒนาอาชีพ
ตามแนวเศรษฐกิจ

การปรับพื้นที่ทำนาขั้นบันได

สนับสนุนพันธุ์ปลา

ก่อสร้างบ่อเก็บกักน้ำ

การเสริมสร้างความเข้มแข็ง
และการพัฒนาคุณภาพชีวิต
ของครอบครัวและชุมชน

การฝึกอบรมกลุ่มแม่บ้านเพื่อแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร และสนับสนุนปัจจัยการผลิต

การฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากร
ดิน น้ำ และป่าไม้
เพื่อความสมดุลและยั่งยืน

การประชุมคณะทำงาน เพื่อสนับสนุนการปฏิบัติงานโครงการ “รักษน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน”

ลุ่มน้ำแม่หาด อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่

ความเป็นมา

เมื่อวันที่ 23 มกราคม 2549 สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เสด็จทอดพระเนตรและตรวจเยี่ยมราษฎรในเขตบ้านชีแบร หมู่ 7 ตำบลแม่ต๋อน อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งราษฎรในเขตพื้นที่อำเภออมก๋อย มีสภาพยากจนและมีปัญหาการแผ้วถางป่าเป็นสำคัญ ซึ่งคณะผู้รับเสด็จฯ จึงเห็นควรถวายโครงการ “รักษาน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” ลุ่มน้ำแม่หาด เพื่อแก้ไขปัญหาพื้นที่ดังกล่าว

ลักษณะทั่วไป

พื้นที่ของโครงการประมาณ 138,112.44 ไร่ หรือ 220.98 ตารางกิโลเมตร ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ 1A ร้อยละ 89.91 พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าไม้และภูเขาสูงประมาณร้อยละ 85 ของพื้นที่ทั้งหมด มีที่ราบลุ่มร้อยละ 6 และพื้นที่อื่นๆ ร้อยละ 9 เทือกเขาที่สำคัญ เช่น ด้านทิศตะวันออกเป็นสันเขาแนวยาวจากเหนือไปใต้ เป็นสันปันน้ำลงสู่ลำน้ำปิงและต้นน้ำแม่ต๋อน ด้านทิศตะวันตกเป็นสันปันน้ำแม่ต๋อนกับลุ่มน้ำยวม มีคอกขุนต้น คอกทุ่งกว้าง คอกหุ่ย คอกผาลาด คอกมูเซอ คอกม่อนจอง ประกอบกับอำเภออมก๋อย อยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ต๋อนมีลำน้ำสายสำคัญ ได้แก่ น้ำแม่ต๋อน น้ำแม่ละมิด น้ำแม่ต๋อม น้ำแม่แฮ (แม่ระอา) น้ำแม่หาด และน้ำแม่ลาน

ราษฎรที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่โครงการ มีจำนวน 1,280 คน หรือ 224 ครัวเรือน ส่วนใหญ่เป็นเผ่ากะเหรี่ยง และบางส่วนเป็นชาวพื้นเมือง นับถือศาสนาคริสต์ อาศัยอยู่บริเวณพื้นที่ราบในหุบเขาบริเวณริมน้ำ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ปลูกฝิ่นปลูกข้าว เมื่อหมดฝิ่นจะปลูกพืชไร่ เช่น พริก กระหล่ำ ผักต่างๆ บางที่มีการเลี้ยงโคเป็นอาชีพเสริมด้วย รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนเท่ากับ 23,000 บาทต่อปี

พื้นที่ของโครงการตั้งอยู่ในเขตบ้านสบหาด หมู่ที่ 14 ตำบลแม่ต๋อน อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ในลุ่มน้ำแม่หาด ได้กำหนดให้ บ้านสบหาด เป็นหมู่บ้านหลักของโครงการฯ และมีหมู่บ้านรอง 5 หมู่บ้าน ประกอบด้วย บ้านห้วยไก่อ่า บ้านแม่ระอานอก บ้านจกปึก บ้านลู่คู และบ้านแม่ระอาใน

ผลการดำเนินงานโครงการ “รักษน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” ปี 2552 ลุ่มน้ำแม่หาด

1. ด้านการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาอาชีพตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

หน่วยงานต่างๆ ที่เข้าร่วมดำเนินการ ประกอบด้วย ศูนย์ส่งเสริมเกษตรที่สูงจังหวัดเชียงใหม่ สำนักงานประมงจังหวัดเชียงใหม่ ศูนย์วิจัยข้าวเชียงใหม่ สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดเชียงใหม่ สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขต1 สถานีพัฒนาที่ดินจังหวัดเชียงใหม่ และโครงการชลประทานจังหวัดเชียงใหม่ สรุปผลที่ได้จากการดำเนินงาน ดังนี้

- 1) ส่งเสริมการเกษตรแบบผสมผสานในรูปแบบของธนาคารอาหารชุมชน ให้กับครัวเรือนเกษตรกรจำนวน 20 ครัวเรือน และสนับสนุนพันธุ์ไม้ 4 ชนิด ได้แก่ กาแฟอาราบิก้า ฝรั่ง ชะอม และผักหวานบ้าน ตามรูปแบบธนาคารอาหารชุมชน ในพื้นที่รวม 25 ไร่ เพื่อให้ราษฎรมีอาหารไว้บริโภคและมีไม้ไว้ใช้ในอนาคต
- 2) เกษตรกร จำนวน 200 ราย ได้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยีการจัดทำแผนการผลิตพืชเศรษฐกิจ เช่น ฟักทอง มะม่วง อะโวคาโด เป็นต้น เพื่อนำไปปรับใช้ในการผลิตของตนเองอย่างเหมาะสมกับสภาพพื้นที่
- 3) เกษตรกรจำนวน 22 รายได้รับความรู้ในการเลี้ยงปลา สามารถนำไปปรับใช้เพื่อให้มีปลาบริโภคในครัวเรือน โดยมีเจ้าหน้าที่คอยดูแลติดตามให้คำแนะนำอย่างต่อเนื่อง
- 4) พัฒนาและเพิ่มศักยภาพการผลิตข้าว โดยจัดทำแปลงทดสอบข้าวพันธุ์ กข.39 ร่วมกับใช้ปุ๋ยอินทรีย์น้ำ และเทคโนโลยีการผลิตข้าวตามภูมิปัญญาชาวบ้านที่เหมาะสมในพื้นที่ 10ไร่ นอกจากนี้ยังได้สนับสนุนปุ๋ยเคมีสูตร 16-16-8 และ 46-0-0 จำนวน 52 กระสอบ ให้ใช้ร่วมกับปุ๋ยอินทรีย์เพื่อเพิ่มผลผลิตข้าว และให้ความรู้ด้านการทำการเกษตรที่เหมาะสมกับพื้นที่ แก่เกษตรกร จำนวน 35 ราย รวมถึงมีการพัฒนาการปลูกข้าวแบบนาขั้นบันได
- 5) ถ่ายทอดความรู้ด้านการเลี้ยงสัตว์แก่เกษตรกรจำนวน 20 ราย เรื่อง จัดตั้งกองทุนอาหารสัตว์ 1 กองทุน การสนับสนุนเวชภัณฑ์ อาหารสัตว์ และมอบพ่อแม่พันธุ์สุกรจำนวน 20 ตัว เพื่อให้ราษฎรมีอาหารไว้บริโภคในครอบครัวและชุมชน สามารถลดรายจ่ายและมีรายได้เสริม
- 6) เกษตรกร จำนวน 35 ราย ได้รับการฝึกอบรมการใช้ปัจจัยการผลิตธรรมชาติทดแทนสารเคมี ทำให้เกษตรกรสามารถปรับใช้วัสดุในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ช่วยลดรายจ่าย และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ
- 7) จัดตั้งกลุ่มเกษตรกรใช้สารอินทรีย์ทดแทนสารเคมี จำนวน 2 กลุ่มๆ ละ 100 คน เพื่อให้ได้รับความรู้ในการใช้สารเร่ง พด. 1-12 จากกรมพัฒนาที่ดิน และสามารถนำไปปฏิบัติเองได้ที่บ้าน

- 8) การจัดหาสนับสนุนราษฎรบ้านสบหาด 1 แห่ง กิจกรรมประกอบด้วยการก่อสร้างฝายคอนกรีตเสริมเหล็กพร้อมระบบส่งน้ำ 1 แห่ง และบ่อเก็บกักน้ำขนาด 50 ลูกบาศก์เมตร 2 บ่อ เพื่อให้เกษตรกรมีน้ำอุปโภค บริโภคอย่างเพียงพอ มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ปัจจุบันดำเนินการไปแล้วประมาณร้อยละ 75 ของทั้งหมด (สิงหาคม 2552)

2. ด้านการเสริมสร้างความเข้มแข็งและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของครอบครัวและชุมชน

มีหน่วยงานเข้าร่วมดำเนินการ ประกอบด้วย สำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงใหม่ ศูนย์ส่งเสริมการเกษตรที่สูงจังหวัดเชียงใหม่ สำนักงานสหกรณ์จังหวัดเชียงใหม่ และสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์เชียงใหม่ สรุปผลการดำเนินงานได้ ดังนี้

- 1) ฝึกอบรมการถนอมและแปรรูปผลผลิต ถั่วเหลือง และมะพร้าว ทำให้กลุ่มแม่บ้านบ้านสบหาด สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรในท้องถิ่นไว้บริโภคในครัวเรือน
- 2) เกษตรกรในพื้นที่จำนวน 115 ราย ได้รับการฝึกอบรมและความรู้ความรู้อีกเกี่ยวกับการสร้างอุดมการณ์ หลักการและวิธีการสหกรณ์ ในรูปแบบการรวมกลุ่มการดำเนินกิจกรรมโดยประยุกต์รูปแบบของสหกรณ์ไปใช้ในการบริหารจัดการกลุ่ม โดยมีเจ้าหน้าที่จากสำนักงานสหกรณ์จังหวัดเข้าไปแนะนำและติดตามการดำเนินงานของกลุ่มอย่างต่อเนื่อง
- 3) ดำเนินการสอนและแนะนำการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ในครัวเรือนให้แก่ประชาชนจำนวน 41 ราย เพื่อให้หันกลับไปใช้บันทึกรายรับ-รายจ่ายของครัวเรือนของตนเองได้อย่างถูกต้อง

3. ด้านการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรดิน น้ำ และป่าไม้เพื่อความสมดุลและยั่งยืน

สถานีพัฒนาที่ดินจังหวัดเชียงใหม่ ได้ดำเนินการเพื่อพัฒนาและอนุรักษ์ดินและน้ำ และจัดทำแผนที่ระดับขอบเขต และวางแผนการใช้ที่ดิน ผลการดำเนินงานสรุปได้ ดังนี้

- 1) พื้นที่ของเกษตรกร 500 ไร่ ได้รับการพัฒนาที่ดิน เพื่อป้องกันการชะล้างหน้าดินและได้รับการปรับปรุงดินเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต
- 2) พื้นที่ของเกษตรกร 300 ไร่ ได้รับการพัฒนาที่ดินด้วยระบบอนุรักษ์ดินและน้ำที่เหมาะสม นอกจากนี้พื้นที่ 100 ไร่ ยังได้ปรับปรุงให้เป็นแปลงสาธิตการทำ/ใช้ปุ๋ยหมักและปุ๋ยอินทรีย์น้ำ และอีก 80 ไร่เป็นแปลงสาธิตการใช้ปุ๋ยพืชสด

4. ด้านการศึกษาวิจัยและการปฏิบัติงานสนับสนุน

สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดเชียงใหม่ เป็นหน่วยงานหลักได้ดำเนินการ ดังนี้

จัดประชุมคณะทำงาน ประสานการจัดทำแผน และติดตามงานในพื้นที่ ทำให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน เข้าใจถึงรายละเอียดการปฏิบัติงานตามโครงการฯ ทราบความก้าวหน้าตลอดจนปัญหา อุปสรรคจากการปฏิบัติ นำมาหาแนวทางแก้ไขอย่างบูรณาการ

สิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงจากการดำเนินงานที่ผ่านมาในภาพรวมของกลุ่มน้ำต่างๆ ในจังหวัดเชียงใหม่

- 1) ปัจจุบันหมู่บ้านเป้าหมายมีการยอมรับ และร่วมจัดทำนาขั้นบันไดอย่างเป็นรูปธรรม เพราะตระหนักถึงผลผลิตต่อไร่ที่สูงขึ้น พอเพียงต่อการบริโภคในครัวเรือน
- 2) กลุ่มน้ำแม่ปิงน้อย และกลุ่มน้ำแม่หาดมีการจัดกิจกรรม ร่วมบูรณาการสืบสานพระราชเสาวนีย์ โครงการ “รักษน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” โดยบูรณาการหน่วยงานต่าง ๆ เข้าพื้นที่จัดกิจกรรม โดยพร้อมเพรียงกัน ใช้นโยบายการดำเนินงานของโครงการ “รักษน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” เป็นแกนหลัก คือ สอนให้ชาวบ้านรู้จักการอนุรักษ์ทรัพยากรดิน ป่าไม้ น้ำ การให้ความรู้ในอาชีพต่างๆ และรับฟังความคิดเห็นของชาวบ้านต่อโครงการฯ รวมถึงการเข้าถึงชุมชนโดยตรง กระตุ้นจิตสำนึกของการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานและเกษตรกรอย่างจริงจัง ซึ่งได้รับผลตอบรับเป็นอย่างดีทั้งจากเจ้าหน้าที่ของรัฐและเกษตรกร
- 3) เกษตรกรส่วนใหญ่รู้จักและเข้าใจในการทำงาน โครงการ “รักษน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” มากขึ้น ให้ความร่วมมือทำกิจกรรมต่างๆ นำเทคโนโลยีที่ได้รับการถ่ายทอดไปใช้จริงในการดำรงชีวิต และมีความห่วงหาพันทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน

ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะของหน่วยงานปฏิบัติ

- 1) ปัญหาเรื่องความต่อเนื่องของงบประมาณ โดยเฉพาะหน่วยงานส่งเสริมและพัฒนาอาชีพด้านต่างๆ ได้รับงบประมาณค่อนข้างน้อย ตลอดจนค่าบำรุงรักษาพาหนะ วัสดุอุปกรณ์ เนื่องจากพื้นที่ดำเนินการส่วนใหญ่มีการคมนาคมไม่สะดวก
- 2) ปัญหาด้านการสื่อสาร เนื่องจากราษฎรบนพื้นที่สูงส่วนใหญ่พูดและเขียนภาษาไทยไม่ได้
- 3) ควรมีการประเมินผลการดำเนินงาน โครงการ “รักษน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” อย่างเป็นระบบ และเป็นรูปธรรม

กิจกรรมร่วมบูรณาการสืบสานพระราชเสาวนีย์

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมปฏิบัติงานในพื้นที่พร้อมกัน
โดยการฝึกอบรม ให้ความรู้ คำแนะนำ แก้ปัญหาทางการเกษตร
การมอบปัจจัยการผลิตแก่เกษตรกร มอบอุปกรณ์การเรียนให้กับเด็กนักเรียนในพื้นที่

แปลงสาธิตการปลูกข้าว

สำรวจพื้นที่เพื่อจัดทำระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ

กิจกรรมโครงการพัฒนาป่าไม้ตามพระราชดำริ และการปรับปรุงพื้นที่เพื่อสามารถกักเก็บความชุ่มชื้น

การประชุมคณะทำงาน เพื่อสนับสนุนการปฏิบัติงาน
โครงการ “รักษน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน”

ลุ่มน้ำคำ อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย

ความเป็นมา

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ มีพระราชเสาวนีย์ให้จัดตั้งสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงตามพระราชดำรินอีก 1-2 แห่ง เมื่อ พ.ศ. 2547 โดยประสงค์ให้พสกนิกรที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูงได้รับการพัฒนาอาชีพ โดยตระหนักถึงความสำคัญของต้นไม้ น้ำ และดิน เป็นผู้สืบทอดเจตนารมณ์ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้ ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร สามารถดำรงชีวิตอยู่กับป่าไม้ได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน เพื่อสนองพระราชเสาวนีย์ของ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ จึงได้จัดทำโครงการ“รักษน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” ณ บ้านห้วยห้วยกป่าโซ ขึ้น โดยนำภารกิจของหน่วยงานต่างๆ ที่ดำเนินการในสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงตามพระราชดำรินที่มีอยู่เดิมขยายผลสู่หมู่บ้านบริเวณ 4 หมู่บ้าน คือ บ้านห้วยห้วยกป่าโซ บ้านเล่ลิวใหม่ บ้านป่าแอ และบ้านห้วยหมาก

ลักษณะทั่วไป

พื้นที่โครงการประมาณ 19,959.2 ไร่ หรือประมาณ 31.92 ตารางกิโลเมตร ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ 1A ร้อยละ 44.19 รองมาคือ ลุ่มน้ำชั้น 1B โดยเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ทั้งหมด ส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูงลาดเอียงจากทิศใต้ไปสู่อุทิศเหนือ มียอดคดอยห้วยห้วยกสูงประมาณ 1,400 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง พื้นที่โครงการมีเป้าหมาย 4 หมู่บ้านหลัก คือ บ้านห้วยห้วยกป่าโซ (ห้วยห้วยก ห้วยห้วยกกลาง มโนสุจริต) และหมู่บ้านบริวาร ได้แก่ บ้านป่าแอ บ้านห้วยหมาก บ้านเล่ลิว (สีขอใหม่)

พื้นที่โดยทั่วไปอยู่ในเขตร้อนชื้น ฤดูหนาวมีอากาศหนาวเย็นอุณหภูมิเฉลี่ยทั้งปี 21 องศาเซลเซียส อุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ย 34 องศาเซลเซียสในเดือนเมษายน และต่ำสุดเฉลี่ย 5 องศาเซลเซียสในเดือนมกราคม ปริมาณน้ำฝนตลอดปี 2,048 มิลลิเมตร ปริมาณน้ำฝนสูงสุดในช่วงเดือนสิงหาคมและต่ำสุดในเดือนมีนาคม

ผลการดำเนินงานโครงการ “รักษน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” ปี 2552 ลุ่มน้ำคำ

1. ด้าน การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาอาชีพตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

หน่วยงานที่ดำเนินการมี 10 หน่วยงาน ประกอบด้วย ศูนย์วิจัยพืชสวนเชียงราย ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรเชียงราย ศูนย์ส่งเสริมการเกษตรที่สูงหัวแม่คำ สำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงราย สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดเชียงราย สถานีวิจัยประมงน้ำจืดจังหวัดเชียงราย สำนักงานประมงจังหวัดเชียงราย ศูนย์วิจัยข้าวเชียงราย โครงการชลประทานจังหวัดเชียงราย และศูนย์ศึกษานอกกระบวนและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอแม่ฟ้าหลวง สรุปผลที่ได้จากการดำเนินงาน ดังนี้

- 1) เจ้าหน้าที่เกษตรที่ปฏิบัติงานในศูนย์วิจัยพืชสวนเชียงราย ได้ให้คำแนะนำและถ่ายทอดเทคโนโลยี การปลูก การดูแลรักษา การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรแบบครบวงจร แก่เกษตรกรในพื้นที่ โครงการตลอดปี
- 2) พัฒนาระบบการปลูกพืชที่เหมาะสม เช่น เกาลัดจีน ทับทิมหม่อน ฝรั่งคั้นน้ำ เสาวรส เซอร์ริสเปน มะเกี๋ยง เพื่อเป็นฐานความรู้ในการขยายผลการวิจัยสู่ชุมชนในอนาคต
- 3) เกษตรกร 12 ราย ได้รับชีวภัณฑ์ทดแทน 4 ชนิด คือ เชื้อไตรโคเดอร์มา เชื้อไส้เดือนฝอย สารสกัดจากสะเดา น้ำส้มควันไม้ ไว้ใช้กับผลผลิตของตนเอง เพื่อลดการใช้สารเคมี เพิ่มความต้านทานโรคแมลง รวมถึงได้ผลผลิตที่มีคุณภาพ
- 4) ส่งเสริมสาธิตการปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้นและไม้ใช้สอยแบบวนเกษตร ในพื้นที่ 20 ไร่ เพื่อให้เกษตรกรรู้จักการวางแผนการผลิต และลดการตัดไม้ทำลายป่า เป็นการสร้างระบบนิเวศน์ให้ยั่งยืน
- 5) ส่งเสริมการเกษตรแบบผสมผสานในรูปแบบธนาคารอาหารชุมชน โดยสนับสนุนพันธุ์พืชแก่เกษตรกร จำนวน 20 ราย ช่วยให้ราษฎรมีอาหารบริโภคทุกฤดูกาล
- 6) เกษตรกร จำนวน 40 ราย ได้รับความรู้ด้านการปศุสัตว์ สามารถนำไปปรับใช้อย่างเหมาะสมได้เอง รวมถึงได้รับการสนับสนุนพันธุ์สุกร จากสำนักงานปศุสัตว์จังหวัด และมีเจ้าหน้าที่คอยติดตามให้ความช่วยเหลือแนะนำอย่างสม่ำเสมอ
- 7) ราษฎรจำนวน 39 ราย ได้รับความรู้ด้านการพัฒนาอาชีพการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ทำให้เกิดทักษะด้านการเลี้ยงสัตว์น้ำ และมีความห่วงใยทรัพยากรสัตว์น้ำในพื้นที่ซึ่งจะทำให้ทรัพยากรสัตว์น้ำในแหล่งน้ำธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์อย่างยั่งยืน
- 8) ส่งเสริมให้เกษตรกรเข้าร่วมฝึกอบรมเทคโนโลยีการเพิ่มผลผลิตการปลูกข้าวนาดำแบบขึ้นบันไดที่ถูกต้องและเหมาะสมตามหลักวิชาการเพิ่มขึ้นเป็น 24 ราย จากเดิมในปี 2551 มีจำนวนเพียง 8 ราย
- 9) พื้นที่บริเวณศูนย์เรียนรู้การผลิตข้าว พื้นที่ประมาณ 1 ไร่ ถูกพัฒนาเพื่อจัดทำเป็นแปลงสาธิตการทำนาขึ้นบันได โดยใช้พันธุ์ข้าว จำนวน 3 พันธุ์ ได้แก่ พันธุ์ กข 39 พันธุ์ SMGCO05005-7 และพันธุ์พื้นเมืองของเกษตรกร
- 10) ส่งเสริมการเรียนรู้หนังสือให้กับคนงานเกษตรในสถานีวิจัยพืชสวนเชียงราย จำนวน 80 ราย เพื่อใช้เป็นพื้นฐานการเรียนรู้และการปฏิบัติงาน
- 11) ส่งเสริมการขยายพันธุ์และเพาะเลี้ยงหนอนเชื้อไฟในแปลงทดลองปลูกไฟร่วมกับทหารชุดปฏิบัติการและคุ้มครองชุมชน เป็นการเพิ่มทักษะอาชีพ ลดการตัดไม้ทำลายป่า พื้นฟูระบบนิเวศน์จะได้มีอาหารไว้บริโภคตามฤดูกาลและเสริมรายได้ให้แก่เกษตรกร
- 12) จัดทำน้ำสนับสนุนราษฎรบ้านห้วยหวกป่าโซ โดยการจัดสร้างฝายทดน้ำ 1 แห่ง ท่อส่งน้ำพร้อมอาคารประกอบ ยาว 4,931 เมตร และถังพักน้ำความจุ 150 ลูกบาศก์เมตร จำนวน 7 ถัง เพื่อสนับสนุนพื้นที่การเกษตรของราษฎรจำนวน 400 ไร่ และช่วยราษฎรในพื้นที่ที่มีน้ำสำหรับการอุปโภค – บริโภคตลอดปี

นอกจากการดำเนินงานดังกล่าว ยังได้ขยายผลสู่หมู่บ้านบริวารด้วย ได้แก่หมู่บ้าน ห้วยหมาก หมู่บ้านป่าแอ และหมู่บ้านเล่าลิว โดยมีกิจกรรมที่ดำเนินการดังนี้

- ❖ เกษตรกร จำนวน 43 รายได้รับต้นกล้ากาแฟอาราบิก้า พันธุ์เชียงใหม่ 80 เพื่อนำไปปลูก
- ❖ เกษตรกรจำนวน 150 ราย ได้รับการฝึกอบรมและถ่ายทอดเทคโนโลยีการปลูกพืช เพื่อเสริมทักษะการปฏิบัติด้านการเกษตรแผนใหม่
- ❖ เกษตรกรจำนวน 68 ราย ได้เข้าร่วมกิจกรรมสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรสัตว์น้ำ เพื่อปรับทัศนคติ และปลูกฝังความคิดให้หวงแหนทรัพยากรสัตว์น้ำในพื้นที่ ควบคู่กับการฝึกอบรมให้มีความรู้ด้านการเลี้ยงปลาเพื่อบริโภคในครัวเรือน ซึ่งจะส่งผลให้ทรัพยากรสัตว์น้ำในธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้น
- ❖ เกษตรกร จำนวน 15 ราย ได้รับการฝึกอบรมด้านปศุสัตว์และสนับสนุนพันธุ์สุกร ทำให้มีความรู้และสามารถดูแล รักษาสุกร เพื่อนำมาเป็นอาหารในครัวเรือนและสร้างรายได้จากลูกสุกรอีกทางหนึ่ง

2. ด้านการเสริมสร้างความเข้มแข็งและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของครอบครัวและชุมชน

ศูนย์ส่งเสริมการเกษตรที่สูง ห้วยแม่คำ สำนักงานเกษตรจังหวัดร่วมกับเกษตรอำเภอแม่ฟ้าหลวง สำนักงานสหกรณ์จังหวัดเชียงราย และสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์จังหวัดเชียงราย ได้ร่วมกันปฏิบัติงานและสรุปผลการดำเนินงาน ดังนี้

- 1) ส่งเสริมการถนอมอาหารและแปรรูปผลผลิตการเกษตรและพัฒนาบรรจุภัณฑ์ ให้กลุ่มเกษตรกร จำนวน 8 กลุ่ม ช่วยให้เกษตรกรสามารถนำผลผลิตมาแปรรูปเป็นการเพิ่มมูลค่า และสามารถสร้างรายได้อย่างต่อเนื่อง
- 2) กลุ่มสหกรณ์ได้รับคำแนะนำการบันทึกบัญชีและการดำเนินธุรกิจของกลุ่มให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพตามหลักการสหกรณ์ นอกจากนี้เกษตรกรจำนวน 20 ราย ยังได้เข้าโครงการเสริมสร้างภูมิปัญญาทางบัญชีแก่เกษตรกรไทย ทำให้สามารถจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายในครัวเรือนได้อย่างถูกต้อง พร้อมทั้งมีเจ้าหน้าที่คอยติดตามและให้คำแนะนำด้านการจัดทำบัญชีและการคำนวณต้นทุนการผลิตให้แก่กลุ่มเกษตรกร

3. ด้านการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรดิน น้ำ และป่าไม้เพื่อความสมดุลและยั่งยืน

สถานีพัฒนาที่ดินเชียงราย และสถานีประมงน้ำจืดจังหวัดเชียงราย ร่วมกันดำเนินการ ผลที่ได้มีดังนี้

- 1) สำรวจและจัดทำแผนที่ระดับขอบเขต พร้อมออกแบบระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ ครอบคลุมพื้นที่ 400 ไร่

- 2) พื้นที่การเกษตรของเกษตรกรได้รับการพัฒนาระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ จำนวน 300 ไร่ พร้อมทั้งปรับปรุงดินในพื้นที่ของเกษตรกรด้วยปุ๋ยหมัก ปุ๋ยอินทรีย์ จำนวน 50 ไร่ และปรับปรุงดินในพื้นที่ของเกษตรกรด้วยปุ๋ยพืชสด จำนวน 50 ไร่
- 3) กลุ่มเกษตรกร 1 กลุ่ม จำนวน 50 ราย ได้รับความรู้เรื่องการผลิตและการใช้ ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยอินทรีย์ เพื่อนำไปทำเองใช้เองที่บ้าน ช่วยลดรายจ่ายจากการซื้อปุ๋ย และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
- 4) สำรวจและรวบรวมพันธุ์สัตว์น้ำ 8 ครั้ง เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการผลิตพันธุ์สัตว์น้ำปล่อยคืนสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ จำนวน 100,000 ตัว เพื่อให้ราษฎรมีสัตว์น้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติมาบริโภค เกิดทักษะการเรียนรู้ในวิธีการเลี้ยงสัตว์น้ำ

4. ด้านการศึกษาวิจัยและการปฏิบัติงานสนับสนุน

สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดเชียงราย เป็นหน่วยงานดำเนินการ สรุปผลที่ได้จากการดำเนินงาน ดังนี้

ประสานและติดตามการดำเนินงานโครงการรักษาน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงราย ปศุสัตว์จังหวัดเชียงราย สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์จังหวัดเชียงราย ศูนย์วิจัยพืชสวนเชียงราย และสำนักงานสหกรณ์จังหวัดเชียงราย โดยจัดประชุมสัมมนาเจ้าหน้าที่โครงการเพื่อกำหนดแนวทางการดำเนินงานให้เป็นไปตามเป้าหมายของโครงการ

สิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัดเจนจากการดำเนินงานที่ผ่านมาในภาพรวมของกลุ่มน้ำคำ จังหวัดเชียงราย

- 1) กรมชลประทาน เข้าดำเนินการจัดสร้างถังพักน้ำและฝายทดน้ำ ยังผลให้พื้นที่โครงการฯ และหมู่บ้านบริวารมีน้ำสำหรับใช้ในการอุปโภคบริโภคในครัวเรือน
- 2) เกิดกลุ่มสหกรณ์รักษาน้ำเพื่อพระแม่ห้วยห้วยกวป่าโซ จำกัด ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม 2549 โดยได้รับการสนับสนุนจากส่วนราชการของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ปัจจุบันมีจำนวนสมาชิก 268 ครอบครัว ทุนเรือนหุ้น 54,000 บาท เงินรับฝากออมทรัพย์ 200 บาท มีรายได้จากการรับสินค้าของสมาชิกสินค้ามาจำหน่าย 44,300 บาท และมีทุนดำเนินงาน 106,529.62 บาท
- 3) มีอาคารศูนย์บริการและพัฒนาการเกษตรผสมผสานบนพื้นที่สูง ใช้เป็นที่ประชุม และดำเนินงานของโครงการ “รักษาน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” เป็นสถานที่จัดนิทรรศการทางการเกษตรและใช้เป็นเครือข่ายการเรียนรู้แก่เกษตรกร
- 4) กลุ่มผู้ปลูกกาแฟพันธุ์เชียงใหม่ 80 สามารถผลิตกาแฟคุณภาพดีตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ และขายได้ในราคาเกรด A เป็นการสร้างอาชีพและรายได้ให้แก่เกษตรกร

ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะของหน่วยงานปฏิบัติ

- 1) ประชาชนจากหลายพื้นที่ที่ หลากเชื้อชาติ ได้อพยพเคลื่อนย้ายถิ่นฐานเข้าไปอยู่อาศัยและทำการเกษตรในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ
- 2) พื้นที่ป่าถูกบุกรุกทำลาย เนื่องจากราษฎรขาดความรู้ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างเหมาะสม
- 3) เกษตรกรยังมีฐานะยากจน เนื่องจากไม่มีอาชีพที่มั่นคง

ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ
การเพาะเลี้ยง
สัตว์น้ำ

ส่งเสริมการเลี้ยงแกะบนพื้นที่สูง

การจัดทำแปลงสาธิตการทำนาแบบขั้นบันได

จัดสร้างฝายท่อน้ำ

สำรวจและออกแบบระบบอนุรักษ์ดินและ

ราษฎรในพื้นที่มาเข้าร่วมการฝึกทำบัญชี

ส่งเสริมให้ราษฎรได้รู้หนังสือ

การขยายผลสู่หมู่บ้านเป้าหมาย

บ้านห้วยหวกป่าไซ บ้านป่าแอ บ้านห้วยหมาก บ้านเล่าลือ

ลุ่มน้ำขุนน่าน อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน

ความเป็นมา

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรบริเวณ บ้านสะจุก-สะแก้ง ตำบลขุนน่าน อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน เมื่อวันที่ 9 มกราคม 2547 เป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าดอยภูคา-ผาแดง อุทยานแห่งชาติภูเพียงประมาณ 3,000 ไร่ และมีแนวโน้มว่าพื้นที่ป่าจะถูกบุกรุกแผ้วถางเพิ่มขึ้นอีกเนื่องจากจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้ง “โครงการสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูง” ในพื้นที่ประมาณ 500 ไร่ เพื่อทำการเพาะปลูกไม้เมืองหนาวโดยให้ราษฎรในพื้นที่ใกล้เคียงเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการฯ ได้เรียนรู้การทำเกษตรกรรมอย่างถูกหลักวิชาการ และจัดเป็นพื้นที่ฟื้นฟูสภาพป่าประมาณ 2,500 ไร่ ให้กลับคืนเป็นสภาพป่าสมบูรณ์ดังเดิม ซึ่งจะช่วยให้ชาวไทยเชื้อสายลาว มีที่ทำกินเป็นหลักแหล่งตลอดจนช่วยอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ คือลำน้ำจืด ซึ่งไหลสู่แม่น้ำน่าน

ต่อเมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม 2549 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ประชุมพิจารณาโครงการนำร่องขยายผลงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ คือ โครงการ “รักษาน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” เพื่อสนองพระราชเสาวนีย์ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ดำเนินการขยายผลโครงการสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงตามพระราชดำริลุ่มน้ำขุนน่าน ประกอบด้วย 4 กิจกรรม คือ การฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การพัฒนาแหล่งน้ำ การพัฒนาอาชีพการเกษตร และการพัฒนาสังคมในชุมชน

ลักษณะทั่วไป

พื้นที่โครงการตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าดอยภูคา-ผาแดง ท้องที่อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน มีพื้นที่ทั้งหมด 105,412.61 ไร่ หรือ 168.66 ตารางกิโลเมตร หมู่บ้านเป้าหมายการดำเนินงาน จำนวน 15 หมู่บ้าน แบ่งเป็นหมู่บ้านหลัก 2 หมู่บ้าน คือ บ้านสะจุก และบ้านสะแก้ง หมู่บ้านรอง 13 หมู่บ้าน คือ บ้านเปียงก่อ บ้านด่าน บ้านเปียงซ้อ บ้านนาคู บ้านห้วยฟอง บ้านห้วยปุด บ้านบวกลู้า บ้านบวกลู่ม บ้านห้วยเตี้ย บ้านขุนน่าน บ้านสะไล (น้อย, หลวง) บ้านห้วยลึก และบ้านห้วยขวก

ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นภูเขาสูง ความลาดชัน ประมาณ 50 เปอร์เซ็นต์ พื้นที่ส่วนใหญ่ถูกบุกรุกทำลายเพื่อเป็นที่ทำกิน บางส่วนเป็นพื้นที่ป่าสภาพสมบูรณ์ชาวบ้านช่วยกันดูแลรักษาไว้เพื่อเป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำของหมู่บ้าน มีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางอยู่ระหว่าง 900-1,600 เมตร พื้นที่ดอยขุนน่านส่วนใหญ่มีการเปลี่ยนแปลงสภาพจากพื้นที่ป่าดิบ เป็นพื้นที่ปลูกข้าวไร่แบบหมุนเวียน มีการทำไร่เลื่อนลอย โดยปราศจากมาตรการอนุรักษ์ดินและน้ำ จึงทำให้เกิดการชะล้างพังทลายของดิน

ประชากร 998 คน ครัวเรือน จำนวน 4,431 คน ราษฎรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ ทำนา ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ และรับจ้าง พืชหลัก คือ ข้าวไร่ ปลูกเพื่อบริโภค พืชรอง คือ ข้าวโพด และถั่ว มีการเลี้ยง โค กระบือ แบบเลี้ยงปล่อยธรรมชาติ

ผลการดำเนินงานโครงการ “รักษาน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” ปี 2552 ลุ่มน้ำขุนนาง

1. ด้านการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาอาชีพตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

หน่วยงานที่เข้าร่วมดำเนินการ ประกอบด้วย ศูนย์วิจัยข้าวแพร่ สำนักงานประมงจังหวัดน่าน สำนักงานเกษตรจังหวัดน่าน ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรน่าน สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดน่าน ศูนย์วิจัยหม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติจังหวัดน่าน และโครงการชลประทานจังหวัดน่าน สรุปผลที่ได้จากการดำเนินงาน ดังนี้

- 1) พัฒนาระบบการผลิตข้าวในแปลงเกษตร ที่หมู่ 8 บ้านสะแก และหมู่ 4 บ้านเปียงซ้อ รวมถึงการสนับสนุนปัจจัยการผลิตแก่เกษตรกร ทำให้พื้นที่นาเดิม 30 ไร่ เปลี่ยนเป็นนาขั้นบันได นอกจากนี้ยังมีการจัดทำแปลงทดลองพันธุ์ข้าวพันธุ์ดีในพื้นที่ 1 ไร่ ที่สถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงบ้านสะแกสะแก ทำให้ได้ข้าวพันธุ์ดี 2-3 พันธุ์จากแปลงทดลอง
- 2) เกษตรกรจากบ้านสะแกและบ้านเปียงซ้อ จำนวน 60 ราย ได้รับความรู้ในการปลูกข้าวตามหลักวิชาการ การจัดการอาหารพืชและการจัดการศัตรูพืชที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ
- 3) เกษตรกรบ้านเปียงซ้อ จำนวน 50 ราย ได้รับพันธุ์ปลาและอาหารเลี้ยงปลา ไว้สำหรับเลี้ยงเพื่อบริโภคในครัวเรือน โดยมีเจ้าหน้าที่ติดตามและให้คำแนะนำอย่างต่อเนื่อง
- 4) สนับสนุนกล้าไม้ไผ่รวก จำนวน 800 ต้น ให้เกษตรกรบ้านเปียงซ้อ จำนวน 80 ราย เพื่อนำไปปลูกเป็นไม้ใช้สอยและเป็นพืชอาหารชุมชน
- 5) จัดทำแปลงสาธิตการปลูกไม้ผลเมืองหนาว เช่น มะคาเดเมีย ชา อะโวคาโด เกาลัดจีน กาแฟ ในพื้นที่โครงการ 160 ไร่ โดยให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการดูแลและเรียนรู้ ทำให้ได้รับความรู้ด้านการปลูกไม้ผลเมืองหนาว
- 6) กิจกรรมฟาร์มสาธิต และฝึกอบรมเกษตรกร จำนวน 100 ราย ที่บ้านด่าน บ้านห้วยฟอง และบ้านเปียงก่อ ทำให้เกษตรกรได้รับความรู้เบื้องต้นในการเลี้ยงสัตว์ การสนับสนุนพันธุ์สัตว์ เช่น แพะ เป็ด ไก่ โคน สุกร ให้แก่เกษตรกร เพื่อเป็นต้นทุนการประกอบอาชีพ
- 7) เกษตรกรบ้านสะแก-สะแก จำนวน 10 ราย ได้รับความรู้เรื่องการดูแลรักษาและจัดการแปลงหม่อนผลสด เพื่อนำไปปรับใช้ สามารถช่วยเพิ่มรายได้
- 8) เกษตรกรบ้านสะแก-สะแก จำนวน 50 ราย ได้รับการฝึกอบรมการลดการใช้สารเคมีโดยใช้วัสดุธรรมชาติทดแทน ทำให้สามารถลดค่าใช้จ่ายจากสารเคมี และช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
- 9) พัฒนาแหล่งน้ำและจัดหาแหล่งน้ำ โดยใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ 2 แห่ง คือ ลำห้วยจืด และฝายน้ำว่า ที่หมู่ 6 บ้านห้วยฟอง ช่วยให้ราษฎรได้มีน้ำใช้และเพื่อฟื้นฟูแหล่งน้ำธรรมชาติเดิม ดังนี้
 - ❖ สร้างฝายทดน้ำ ขนาด สูง 2 ม. กว้าง 12 ม.
 - ❖ จัดทำระบบท่อส่งน้ำ ยาว 6,150 ม.
 - ❖ สร้างถังพักน้ำความจุ 50 ลบ.ม.
 - ❖ สร้างถังพักน้ำความจุ 100 ลบ.ม.

2. ด้านการเสริมสร้างความเข้มแข็งและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของครอบครัวและชุมชน

สำนักงานสหกรณ์จังหวัดน่าน และสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์จังหวัดน่าน ได้ดำเนินการเพื่อสร้างความเข้มแข็งและพัฒนาชีวิตของชุมชน ผลการดำเนินงานเป็นดังนี้

- 1) จัดประชุมเชิงปฏิบัติการที่บ้านสะจุก ร่วมกับผู้นำชุมชนและเกษตรกร จำนวน 56 ราย และส่งเสริมเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับอุดมการณ์ หลักการ และวิธีการสหกรณ์ ทำให้เกิดการจัดตั้งกลุ่มเตรียมการสหกรณ์ขึ้น ปัจจุบันกลุ่มอยู่ระหว่างการพัฒนาเพื่อต่อยอดเป็นสหกรณ์ต่อไป
- 2) การส่งเสริมการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายในครัวเรือนให้แก่เกษตรกรและเยาวชนบ้านห้วยฟอง จำนวน 44 ราย ช่วยให้ผู้รับบริการฝึกอบรมสามารถจดบันทึกและนำข้อมูลไปใช้ในการวางแผนการดำเนินชีวิตได้
- 3) การอบรมและฝึกปฏิบัติการแปรรูปถนอมอาหารจากผลผลิตเกษตรที่มีอยู่ในท้องถิ่น เช่น ผีอกกล้วยน้ำว้า พักทอง มันเทศ ฯลฯ ให้กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านเปียงซ้อ 1 กลุ่ม ให้สามารถแปรรูปและถนอมอาหารไว้รับประทานในครัวเรือน และสามารถพัฒนากลุ่มแม่บ้านสู่วิสาหกิจชุมชนเพื่อการพัฒนาตนเองอย่างยั่งยืน

3. ด้านการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรดิน น้ำ และป่าไม้เพื่อความสมดุลและยั่งยืน

สถานีพัฒนาที่ดินจังหวัดน่าน และสถานีประมงน้ำจืดจังหวัดน่าน ได้ร่วมกันดำเนินการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรดิน น้ำ และป่าไม้เพื่อความสมดุลและยั่งยืน ดังนี้

- 1) จัดระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ ทำการเกษตรแบบขั้นบันไดและการปลูกพืชแบบวนเกษตร รวมถึงการกำหนดขอบเขตการใช้ประโยชน์ที่ดิน ที่บ้านห้วยฟอง เพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำโดย
 - ❖ จัดสำรวจแผนที่ระดับขอบเขตและวางแผนการใช้ที่ดิน พื้นที่ 1,000 ไร่ รวมถึงจัดทำระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ พื้นที่ 400 ไร่ เพื่อกำหนดขอบเขตการใช้ประโยชน์ที่ดิน และลดการกัดเซาะพังทลายของดิน
 - ❖ การส่งเสริมและฝึกอบรมเกษตรกรเพื่อลดการใช้สารเคมีทำลายดิน เช่น การสาธิตการทำและใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยพืชสด ในพื้นที่ 200 ไร่
 - ❖ การปรับปรุงคุณภาพและลดการกัดเซาะพังทลายของดินด้วยหญ้าแฝก พร้อมสนับสนุนพันธุ์หญ้าแฝก จำนวน 50,000 กล้า ให้เกษตรกรขยายพันธุ์และนำไปปลูกเพื่ออนุรักษ์ดินและน้ำ
- 2) เพาะขยายพันธุ์สัตว์น้ำท้องถิ่นหายากและใกล้สูญพันธุ์ปล่อยคืนแหล่งน้ำธรรมชาติ จำนวน 100,000 ตัว ได้แก่ ปลาตะเพียนน้ำตก ปลามัน ปลาแก้มช้ำ ปลาปึกแดง และปลาตะเพียนทอง
- 3) สนับสนุนพันธุ์ปลาจำนวน 200,000 ตัว ให้เกษตรกรในพื้นที่ตำบลขุนน่าน เพื่อปล่อยสู่แหล่งน้ำในชุมชน เป็นการคืนความหลากหลายทางชีวภาพและสร้างแหล่งอาหาร

ผลงานที่เด่นชัดจากการดำเนินงานที่ผ่านมาของ จังหวัดน่าน

เกิดการบูรณาการระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทำให้การปฏิบัติงานเห็นผลเป็นรูปธรรม เกษตรกรสามารถนำความรู้ที่ได้รับจากหน่วยงานต่างๆ ไปประกอบเป็นอาชีพเสริมรายได้ในครัวเรือน ทำให้เห็นถึงประโยชน์และความสำคัญของโครงการ จึงตอบสนองและให้ความร่วมมือกับหน่วยงานมากขึ้น

ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะของหน่วยงานปฏิบัติ

- 1) ราษฎรขาดความรู้ในการอนุรักษ์ดินและน้ำ ประกอบกับพื้นที่ที่มีความลาดชันสูง ขาดความอุดมสมบูรณ์ ทำให้พื้นที่มีปัญหาความเสื่อมโทรม
- 2) พื้นที่ป่าถูกทำลาย เปลี่ยนสภาพเป็นไร่ข้าว ประกอบกับความลาดชันของพื้นที่ ทำให้ไม่สามารถกักเก็บน้ำไว้ในดินและแหล่งน้ำได้ การใช้พื้นที่การเกษตรอย่างเต็มประสิทธิภาพจึงไม่สามารถทำได้
- 3) ราษฎรส่วนใหญ่ไม่รู้หนังสือ ขาดโอกาสเข้าถึงความรู้จากแหล่งต่างๆ ส่งผลต่อการเปิดรับเทคโนโลยีใหม่ๆ จากหน่วยงานภาครัฐที่เข้าไปส่งเสริม ทำให้งานส่งเสริมไม่เกิดผลเท่าที่ควร
- 4) การคมนาคมติดต่อกับพื้นที่เป้าหมายไม่สะดวก ฤดูกาลเป็นอุปสรรคต่อการเดินทาง โดยเฉพาะฤดูฝน การปฏิบัติงานของหน่วยงานต่างๆ กระทำได้ยาก
- 5) พื้นที่โครงการฯ ส่วนใหญ่อยู่ติดแนวชายแดน ซึ่งเสี่ยงต่อปัญหาความมั่นคง และปัญหายาเสพติด

ปรับพื้นที่เป็นขั้นบันได

ผลิตปุ๋ยอินทรีย์

การอนุรักษ์ฟื้นฟูพื้นที่ดินและแหล่งน้ำ

สร้างฝายทดน้ำ

สาธิตการใช้ปุ๋ยพืชสด

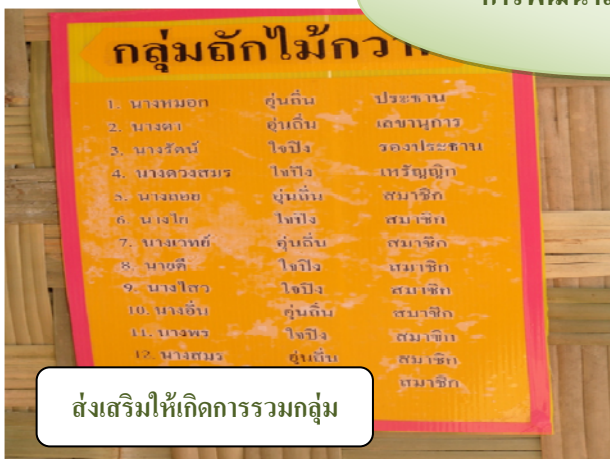

ให้ความสำคัญกับเยาวชน

แนะนำแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

การพัฒนาสังคมในชุมชน

ส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่ม

ให้ความรู้การจัดทำบัญชี

แปลงทดสอบพันธุ์ข้าวไร่ในสภาพนา

แปลงไม้ผลเมืองหนาว

ฝึกอบรมการแปรรูปผลผลิต

ส่งเสริมการปลูกหม่อนผลสด

การพัฒนาอาชีพและความเป็นอยู่

การสนับสนุนพันธุ์ปลาแก่เกษตรกร

การฝึกอบรมการปลูกพืชเศรษฐกิจ

การส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์

การประชุมคณะกรรมการโครงการ

ลุ่มน้ำภาค อำเภอลำปาง จังหวัดพิจิตร

ความเป็นมา

เนื่องในวโรกาสที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จทรงงานโครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคง พื้นที่ภูซัด ภูเมี่ยง ภูสอยดาว อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลบ่อภาค อำเภอลำปาง จังหวัดพิจิตร เมื่อวันที่ 14 มีนาคม 2549 สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้มีพระราชเสาวนีย์ให้มีการพัฒนาการประกอบอาชีพการเกษตร อาทิ พันธุ์ข้าว การปรับปรุงดิน พัฒนาแหล่งน้ำ การเลี้ยงสัตว์ และประมง

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้จัดทำโครงการ “รักษาน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” เพื่อสนองพระราชเสาวนีย์ของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถที่ทรงห่วงใยทรัพยากรธรรมชาติและประสงฆ์ที่จะให้พสกนิกรที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูง ได้ตระหนักถึงความสำคัญของต้นไม้ น้ำ และดิน และเป็นผู้สืบทอดเจตนารมณ์ในการอนุรักษ์ อีกทั้ง พื้นที่ป่าไม้ ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำ สามารถดำรงชีพอยู่กับป่าไม้ได้อย่างเหมาะสม และยั่งยืน

คณะกรรมการดำเนินโครงการ “รักษาน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” ลุ่มน้ำภาค จังหวัดพิจิตร ได้กำหนดดำเนินการในพื้นที่ลุ่มน้ำภาค โดยมีหมู่บ้านเป้าหมายที่จะดำเนินการ 14 หมู่บ้าน บนพื้นที่สูง ภูซัด ภูเมี่ยง ภูสอยดาว เพื่อมุ่งถ่ายทอดความรู้ด้านการเกษตรและส่งเสริมการประกอบอาชีพการเกษตร และอาชีพเสริม เพื่อให้เกษตรกร มีความเป็นอยู่ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงให้ความเป็นอยู่ดีขึ้น ลดการบุกรุกป่า รวมทั้งสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน

ลักษณะทั่วไป

ภูมิประเทศในเขตตำบลบ่อภาค อำเภอลำปาง จังหวัดพิจิตร เกือบทั้งหมดมีสภาพเป็นเขาสูงชัน มีที่ราบหุบเขาใช้เป็นพื้นที่การเกษตร มีลำน้ำภาคไหลผ่านบริเวณตอนกลาง ตามแนวยาวของพื้นที่ตำบล พื้นที่ของตำบลบ่อภาคมีทั้งสิ้น 570 ตารางกิโลเมตร หรือ 356,250 ไร่ มีความสูงประมาณ 800 ถึง 1,500 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง พื้นดินเป็นดินลูกรัง

สภาพภูมิอากาศจัดอยู่ในเขตโซนร้อนแบบฝนเมืองร้อนเฉพาะฤดู โดยฤดูฝนจะเริ่มเดือนเมษายนถึงพฤษภาคม และเดือนตุลาคมถึงพฤศจิกายน ฤดูหนาวเริ่มเดือนพฤศจิกายนถึงกุมภาพันธ์ และฤดูร้อนเริ่มเดือนกุมภาพันธ์ถึงเมษายน

ลำน้ำภาค มีต้นกำเนิดจากแนวเทือกเขาภูสอยดาวและบริเวณแนวเทือกเขาระหว่างเขตติดต่ออำเภอบ้านโคก จังหวัดอุตรดิตถ์ กับอำเภอลำปาง จังหวัดพิจิตร มีทิศทางการไหลไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ผ่านบ้านชานาญจู้ บ้านบ่อภาค บ้านลาดเรือ บ้านนาครอน บ้านนาจาน บ้านป่าคา บ้านชาติตระการ แล้วไหลลงแม่น้ำแควน้อย

มีราษฎรในพื้นที่โครงการฯ 956 ครัวเรือน จำนวน 4,240 คน ส่วนใหญ่เป็นชนเผ่าม้งและไทยพวน อาชีพหลัก คือ ทำนา มีการเลี้ยงโค สุกรและสัตว์ปีก เพื่อบริโภค รายได้เฉลี่ยต่อปี 25,000 บาทต่อครัวเรือน

ผลการดำเนินงานโครงการ “รักษน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” ปี 2552 ลุ่มน้ำภาค

1. ด้านการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาอาชีพตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

หน่วยงานที่เข้าร่วมดำเนินการ มี 7 หน่วยงาน ประกอบด้วย สำนักงานประมงจังหวัดพิษณุโลก สำนักงานเกษตรจังหวัดพิษณุโลก ศูนย์วิจัยข้าวพิษณุโลก สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขต 2 สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดพิษณุโลก ศูนย์ส่งเสริมเกษตรที่สูงจังหวัดพิษณุโลก และโครงการชลประทานพิษณุโลก สรุปผลที่ได้จากการดำเนินงาน มีดังนี้

- 1) เกษตรกรจำนวน 50 ราย ได้รับการฝึกอบรมการเลี้ยงปลาดุกในบ่อพลาสติก พร้อมทั้งสนับสนุนพันธุ์ปลาดุกและปัจจัยการผลิตอื่นๆ เช่น บ่อพลาสติกและอาหารปลาดุกเล็ก เพื่อให้เกษตรกรมีอาหารโปรตีนจากปลาไว้บริโภค
- 2) ส่งเสริมการเกษตรแบบผสมผสานในรูปแบบธนาคารอาหารชุมชนแก่เกษตรกร 60 ครัวเรือนด้วยวิธีการฝึกอบรม รวมถึงส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น ไม้ใช้สอยพื้นที่รวม 70 ไร่ เพื่อให้มีพื้นที่ป่ามากขึ้น และส่งเสริมเกษตรกรให้รวมกลุ่มจัดตั้งเป็นกลุ่มอาหารของชุมชน ให้สามารถจัดทำแผนการผลิตของตนเองได้
- 3) การส่งเสริมการถนอมอาหารและแปรรูปจากกล้วยน้ำว้า เช่น กล้วยตาก กล้วยฉาบ กล้วยอบเนย ให้แก่กลุ่มแม่บ้าน 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านรักไทย และกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านรักชาติ ทำให้สมาชิกในกลุ่มสามารถลดรายจ่ายในครัวเรือนได้
- 4) จัดทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวไร่ พื้นที่ 5.5 ไร่ และสาธิตการปลูกข้าวไร่ แก่เกษตรกร 40 รายทำให้เกษตรกรได้รับความรู้ด้านการปลูกและการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวไร่ สามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวไร่ได้เพียงพอต่อความต้องการของชุมชน โดยพันธุ์ที่ทำการส่งเสริม ได้แก่ พันธุ์เจ้าขาว เจ้าฮ่อ เจ้าลิซอ และชีวมแม่จัน
- 5) จัดทำแปลงเรียนรู้ต้นแบบอนุรักษ์สายพันธุ์พืชไม้ผลในเขตร้อนชื้น/ไม้ผลเมืองหนาว จำนวน 100 ไร่ และฝึกอบรมเกษตรกรด้านการผลิตปุ๋ยหมักชีวภาพและลดการใช้สารเคมีแก่เกษตรกร 50 ราย โดยเกษตรกรที่ฝึกอบรมสามารถผลิตปุ๋ยหมักชีวภาพและลดต้นทุนการผลิตลงได้
- 6) ฝึกอบรมและสนับสนุนเวชภัณฑ์แก่ผู้เลี้ยงสุกร 20 ราย ทำให้เกษตรกรได้รับความรู้และสามารถนำความรู้และเวชภัณฑ์ที่ได้รับไปใช้ในการประกอบอาชีพได้อย่างเหมาะสม
- 7) ก่อสร้างฝายน้ำบ้านนุชเทียน 2 พร้อมระบบส่งน้ำ เพื่อเป็นแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภค-บริโภคของบ้านนุชเทียน และสามารถช่วยเหลือพื้นที่การเกษตรได้ 500 ไร่
- 8) ระบบส่งน้ำอ่างเก็บน้ำศูนย์รวมพรรณไม้บ้านร่มเกล้า เพื่อเป็นแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภค-บริโภคของบ้านร่มเกล้า และสามารถช่วยเหลือพื้นที่การเกษตรได้ 300 ไร่

2. ด้านการเสริมสร้างความเข้มแข็งและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของครอบครัวและชุมชน

หน่วยงานที่เข้าร่วมดำเนินการ ประกอบด้วย สำนักงานสหกรณ์จังหวัดพิษณุโลก สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์พิษณุโลก และศูนย์ส่งเสริมเกษตรที่สูงจังหวัดพิษณุโลก สรุปผลที่ได้จากการดำเนินงาน ดังนี้

- 1) การจัดตั้งกลุ่มอาชีพ 2 กลุ่ม คือกลุ่มทำไม้กวาด และกลุ่มทำมิด พร้อมทั้งการให้ความรู้ด้านการบริหารจัดการกลุ่มตามหลักวิธีทางสหกรณ์ การจัดทำบัญชีต้นทุนการประกอบอาชีพ และสนับสนุนเงินทุนหมุนเวียนในการประกอบอาชีพแก่กลุ่ม ทำให้สมาชิกกลุ่มได้นำความรู้เกี่ยวกับวิธีการสหกรณ์ไปใช้ในการบริหารจัดการ สามารถทำบัญชีต้นทุน และรวมกลุ่มทำกิจกรรมเพื่อลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ทั้งในกลุ่มและครัวเรือน
- 2) สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ได้จัดทำโครงการเสริมสร้างภูมิจิตทางบัญชีแก่เกษตรกรไทย เพื่อสอนและให้ความรู้ความเข้าใจบัญชี รับ-จ่าย แก่เกษตรกร 30 ราย ส่งผลให้เกษตรกรสามารถจัดทำบัญชีรายรับ-จ่ายได้เอง

3. ด้านการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรดิน น้ำ และป่าไม้เพื่อความสมดุลและยั่งยืน

หน่วยงานที่เข้าร่วมดำเนินการ ประกอบด้วย 3 หน่วยงาน ดังนี้ สถานีพัฒนาที่ดินพิษณุโลก สำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง และศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืด สรุปผลที่ได้จากการดำเนินงาน ดังนี้

- 1) สสำรวจจัดทำแผนที่ระดับขอบเขตและวางแผนการใช้ที่ดิน ครอบคลุมพื้นที่โครงการฯ 2,000 ไร่ ซึ่งช่วยให้การวางแผนการจัดระบบอนุรักษ์ดินและน้ำมีประสิทธิภาพและเหมาะสม
- 2) โครงการบำรุงรักษาสวนยางเพื่อเพิ่มผลผลิต โดยสำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางได้ถ่ายทอดความรู้ด้านการจัดการสวนยาง มีเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการจำนวน 56 ราย ได้รับความรู้ในการบำรุงรักษาสวนยางตามหลักวิชาการและสามารถนำไปใช้ได้
- 3) ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืด ได้ทำการประเมินปริมาณสัตว์น้ำ 2 ครั้ง ณ บริเวณหมู่ 14 บ้านรักชาติ และหมู่ 6 บ้านรักไทย เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการขยายพันธุ์ และได้ปล่อยลูกพันธุ์สัตว์น้ำคืนสู่ธรรมชาติแล้วจำนวน 100,000 ตัว เพื่อเป็นแหล่งอาหารแก่ประชาชนและสร้างความสมดุลของแหล่งน้ำ พร้อมทั้งยังได้ฝึกอบรมด้านการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำให้แก่ประชาชนจำนวน 73 ราย ทำให้เกิดความรู้และการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาทรัพยากรสัตว์น้ำในชุมชน
- 4) การจัดระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ ในพื้นที่โครงการ จำนวน 400 ไร่ เพื่อลดการกัดเซาะพังทลายของดิน ในเส้นทางลำเลียงในไร่นา ทำให้เกิดความสะดวกในการขนส่งผลผลิตจากแปลงเกษตรสู่แหล่งตลาด และเป็นบ่อดักตะกอนดินที่ไหลมากับน้ำไม่ให้ลง ไปทับถมบริเวณพื้นที่ด้านล่าง
- 5) การสาธิตการใช้ปุ๋ยพืชสด ในพื้นที่ 100 ไร่ ทำให้เกษตรกรได้รับความรู้ในการใช้ปุ๋ยพืชสดในการปรับปรุงบำรุงดินสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในไร่นาของตนเองได้

4. ด้านการศึกษาวิจัยและการปฏิบัติงานสนับสนุน

สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัด เป็นหน่วยงานหลักดำเนินการ ผลที่ได้จากการดำเนินงาน มีดังนี้

- 1) สำรวจปัญหาความต้องการด้านการเกษตร 2 หมู่บ้าน ทำให้ทราบปัญหาความต้องการของเกษตรกรในด้านต่างๆ เช่น การปลูกพืช การประมง การเลี้ยงสัตว์ คุณภาพดิน น้ำ การตลาด ราคาสินค้าเกษตร และการรวมกลุ่มอาชีพ
- 2) สำรวจและวิเคราะห์ข้อมูลสภาพเศรษฐกิจครัวเรือนเพื่อการพัฒนาอาชีพ

ผลงานที่เด่นชัดจากการดำเนินงานที่ผ่านมาของ จังหวัดพิษณุโลก

- 1) ผู้ว่าราชการจังหวัดพิษณุโลกให้ความสำคัญต่อโครงการ “รักษาน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” โดยได้ออกติดตามการดำเนินงานในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง และให้มีการพัฒนาศูนย์ศิลป์ปาชีพในจังหวัดพิษณุโลกขึ้นใหม่ กระตุ้นการทำงานร่วมกันอย่างบูรณาการระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และบูรณาการระหว่างหน่วยงานกับชุมชนให้มีเป้าหมายในการทำงานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของโครงการฯ
- 2) ราษฎรในพื้นที่มีความรู้ความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของโครงการฯ มากขึ้น และเล็งเห็นถึงความสำคัญ โดยให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีกับหน่วยงานที่เข้าไปปฏิบัติงาน
- 3) มีการเพาะขยายพันธุ์สัตว์น้ำและปล่อยลูกพันธุ์สัตว์น้ำคืนสู่ธรรมชาติ เพื่อเป็นแหล่งโปรตีนของราษฎรในพื้นที่ลุ่มน้ำภาค
- 4) การสำรวจรวบรวมพันธุ์สัตว์น้ำ ทำให้ได้พบสัตว์น้ำที่ใกล้สูญพันธุ์ เช่น เต่าปูลู อังกรายลายเลอะ เขียดงูเกาะเต่า และ งูลายสอลาวเหนือ เป็นต้น

ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะของหน่วยงานปฏิบัติ

- 1) พื้นที่หมู่บ้านในโครงการ ตั้งอยู่ห่างไกลและกระจัดกระจาย การเดินทางเข้าไปปฏิบัติงานในพื้นที่เป็นไปด้วยความยากลำบากเนื่องจากสภาพพื้นที่บางแห่งเป็นพื้นที่พิเศษมีความเสี่ยงภัยสูง และเส้นทางคมนาคมยังไม่มีความพร้อม
- 2) ปัญหาและภัยพิบัติตามฤดูกาลทำให้ไม่สามารถปฏิบัติงานได้อย่างต่อเนื่อง
- 3) พื้นฐานการศึกษาของราษฎรอยู่ในระดับต่ำ ทำให้เกิดอุปสรรคในการถ่ายทอดเทคโนโลยีรวมถึงปัญหาด้านการสื่อสาร
- 4) หน่วยงานต่างๆ ได้รับงบประมาณค่อนข้างน้อย จึงส่งผลกระทบต่อเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้ในแผนการดำเนินงาน

การถ่ายทอดเทคโนโลยีที่เหมาะสมและปลอดภัย

การฝึกอบรมการเลี้ยงสัตว์น้ำในบ่อพลาสติก

สนับสนุนปัจจัยการผลิต

ส่งเสริมและสนับสนุนพันธุ์ไม้ผล ไม้ยืนต้นและไม้ใช้สอย

ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดีและเพียงพอความต้องการของเกษตรกร

ฝึกอบรมการแปรรูปผลผลิต

ให้ความรู้ด้านการปศุสัตว์

ฝึกอบรมการจัดทำแผนการผลิต

การเตรียมความพร้อมและ
สร้างความเข้มแข็งของชุมชน

- ให้ความรู้ด้านการบริหารกลุ่ม
- ให้ความรู้ในการจัดทำบัญชี
- สนับสนุนเงินทุนหมุนเวียน

การพัฒนาแหล่งน้ำ
ก่อสร้างฝายพร้อมระบบส่งน้ำ
ระบบส่งน้ำอ่างเก็บน้ำ
ก่อสร้างตักก้นน้ำ

การฟื้นฟูและอนุรักษ์
ทรัพยากร

- จัดทำแผนที่ระดับขอบเขต
และวางแผนการใช้ที่ดิน
- จัดทำระบบอนุรักษ์ดิน
- ให้ความรู้ในการดูแลรักษา
สวนยาง
- การขยายและปล่อยลูกพันธุ์
สัตว์น้ำ
- สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์
ทรัพยากร

ลุ่มน้ำลี้ อำเภอกำปला จังหวัดอุดรดิตรดิตร

ความเป็นมา

สืบเนื่องมาจากพระราชเสาวนีย์ของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถในคราวเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรการดำเนินงานโครงการพระราชดำริและทรงเยี่ยมราษฎรในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนเมื่อวันที่ 3-5 มีนาคม 2549 คือ

1. ศูนย์ใฝ่ศึกษาของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (วันที่ 3 มีนาคม 2549)
2. ทรงเยี่ยมราษฎรบ้านเมืองแพม อ.ปางมะผ้า จ.ฮ่องสอน (วันที่ 4 มีนาคม 2549)
3. ทอดพระเนตรโรงเรียนเกษตรกรรมในพื้นที่สูง ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ณ ศูนย์ส่งเสริมการเกษตรที่สูง จ.แม่ฮ่องสอน บ้านนาป่าแปก (วันที่ 5 มีนาคม 2549) และทรงมีพระราชเสาวนีย์กับหน่วยงานต่างๆ ที่ทรงห่วงใยสภาพป่าต้นน้ำลำธาร โดยมีพระราชประสงค์ที่จะให้พสกนิกรที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูง ได้ตระหนักถึงความสำคัญของต้นน้ำ น้ำและดิน ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำ โดยสามารถดำรงชีพอยู่กับป่าได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จึงได้จัดทำโครงการ “รักษน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” ขึ้น โดยนำพระราชเสาวนีย์ของ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เป็นแนวทางในการดำเนินงาน และกำหนดให้กรมพัฒนาที่ดินเป็นผู้รับผิดชอบประสานการดำเนินงานในพื้นที่ลุ่มน้ำลี้ อำเภอกำปลา จังหวัดอุดรดิตรดิตร โดยสถานีพัฒนาที่ดินอุดรดิตรดิตร เป็นผู้ประสานงานโครงการในระดับจังหวัด

ลักษณะทั่วไป

พื้นที่โครงการ “รักษน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” ลุ่มน้ำลี้ จังหวัดอุดรดิตรดิตร ครอบคลุมพื้นที่ 177,917 ไร่ ตั้งอยู่ในเขตการปกครอง 2 ตำบล 9 หมู่บ้าน ดังนี้ หมู่ 1 บ้านปางหมื่น หมู่ 2 บ้านวังหัวดอย หมู่ 6 บ้านน้ำลี้ หมู่ 7 บ้านผาลาด หมู่ 8 บ้านน้ำต๊ะ หมู่ 10 บ้านทรายงาม หมู่ 11 บ้านปางหมื่น หมู่ 12 บ้านคำย ตำบลน้ำหมัน และ หมู่ 12 บ้านกัวเคียน ตำบลจรม อำเภอกำปลา จังหวัดอุดรดิตรดิตร

ลักษณะพื้นที่ของโครงการส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ป่าไม้ซึ่งมีความลาดชันสูง ที่เหลือเป็นพื้นที่ดอนที่มีความลาดชัน และที่ราบต่ำ มีระดับความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางระหว่าง 100 - 1,440 เมตร ดินส่วนใหญ่เป็นดินที่ลาดชันเชิงชันซึ่งมีความลาดชันมากกว่า 35% ดินที่พบในบริเวณดังกล่าวมีทั้งดินลึกและดินตื้น ลักษณะของเนื้อดินและความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติ แตกต่างกันไปแล้วแต่ชนิดของหินต้นกำเนิดในบริเวณนั้น มักมีเศษหิน ก้อนหิน หรือหินพื้นโผล่ กระจายกระจายทั่วไป

อุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปีประมาณ 27 องศาเซลเซียส เฉลี่ยสูงสุดในเดือนเมษายน ประมาณ 31 องศาเซลเซียส และต่ำสุดในเดือนธันวาคมและมกราคม ประมาณ 24 องศาเซลเซียส ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยอยู่ที่ 1,500 มิลลิเมตรต่อปี ฝนเริ่มตกชุกในเดือนพฤษภาคม และหนาแน่นขึ้นในเดือนสิงหาคมและกันยายน ปริมาณฝนมากสุดในเดือนกันยายน และต่ำสุดในเดือนธันวาคม

ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวไทยพื้นราบ มีประชากรรวม 4,540 คน 1,295 ครัวเรือน อาชีพหลักคือปลูกกล้วยน้ำว้า รายได้เฉลี่ยของครัวเรือน 13,400 บาทต่อปี

ผลการดำเนินงานโครงการ “รักษน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” ปี 2552 ลุ่มน้ำลี

1. ด้าน การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาอาชีพตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

หน่วยงานต่างๆ ที่ร่วมดำเนินการ ประกอบด้วย 8 หน่วยงาน คือ สำนักงานประมงจังหวัดอุดรดิตถ์ สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดอุดรดิตถ์ สำนักงานสหกรณ์จังหวัดอุดรดิตถ์ สำนักงานเกษตรจังหวัดอุดรดิตถ์ ศูนย์วิจัยข้าวแพร่ ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรอุดรดิตถ์ โครงการชลประทานอุดรดิตถ์ และสำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 9 (พิษณุโลก) สรุปผลที่ได้จากการดำเนินงาน ดังนี้

- 1) ส่งเสริมการเลี้ยงปลาในบ่อซีเมนต์กลมและบ่อดินขนาดเล็ก พร้อมกับสนับสนุนพันธุ์ปลาและอาหารให้เกษตรกร จำนวน 40 ราย เพื่อให้เกษตรกรมีอาหารโปรตีนบริโภคนอกจากนี้ยังได้ปล่อยปลาสู่แหล่งน้ำ 1 แห่ง ซึ่งช่วยให้มีปลาในแหล่งน้ำธรรมชาติมากขึ้น
- 2) ฝึกอบรมด้านการเลี้ยง สุกร โค-กระบือ สัตว์ปีก และจัดทำฟาร์มสาธิต ให้กับเกษตรกร รวมจำนวน 80 ราย พร้อมทั้งสนับสนุนพันธุ์สัตว์ต่างๆ รวมจำนวน 170 ตัว และมีการจัดตั้งกองทุนฯ 1 กองทุน ทำให้เกษตรกรได้รับความรู้ด้านการปศุสัตว์ที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ มีอาหารและรายได้จากการเลี้ยงสัตว์เพิ่มขึ้น
- 3) อบรมและถ่ายทอดเทคโนโลยีการแปรรูปกล้วย เช่น กล้วยอบมัน กล้วยตาก ฯลฯ โดยการรวมกลุ่มเป็นกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรและบริหารจัดการในรูปแบบของสหกรณ์ที่บ้านน้ำเต้า
- 4) ส่งเสริมการปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้นและไม้ใช้สอยแบบวนเกษตรในพื้นที่ 50 ไร่ โดยการสนับสนุนพันธุ์ไม้เพื่อให้เกษตรกรนำไปปลูก พร้อมกับถ่ายทอดความรู้และการจัดทำแผนการผลิต ให้เกษตรกร จำนวน 250 ราย และการอบรมการถนอมอาหารและแปรรูปผลผลิตการเกษตรและพัฒนาบรรจุภัณฑ์ ให้แก่กลุ่มเกษตรกร หมู่ 10 บ้านทรายงาม และหมู่ 11 บ้านปางหมื่น ทำให้เกษตรกรได้รับความรู้ด้านการผลิต และการแปรรูปเพื่อใช้ในการประกอบอาชีพของตนและกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- 5) ถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตและกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวสู่ชุมชน ในพื้นที่ 30 ไร่ ช่วยให้เกษตรกรมีความรู้ในการผลิตและเก็บเมล็ดพันธุ์ข้าวไว้ใช้ และกระจายสู่หมู่บ้านอื่นๆ ทั้งหมู่บ้านหลักและหมู่บ้านรอง นอกจากนี้ได้ส่งเสริมการผลิตข้าวในพื้นที่ประสบภัย จำนวน 212 ไร่ เพื่อให้มีข้าวเพียงพอแก่การบริโภค
- 6) เกษตรกร 60 ราย จากบ้านน้ำเต้า และบ้านน้ำลี ได้รับความรู้จากการฝึกอบรมด้านการปลูกไม้เศรษฐกิจแบบเกษตรผสมผสาน รวมถึงได้รับการสนับสนุนพันธุ์ไม้ผลและไม้หวาน รวมจำนวน 2,500 ต้น เพื่อนำไปปลูกในพื้นที่ของตนเอง

- 7) จัดทำแปลงทดสอบเทคโนโลยีการผลิตไม้ผลแบบผสมผสาน จำนวน 2 แปลง พื้นที่รวม 10 ไร่ และแปลงทดสอบเทคโนโลยีการผลิตไม้หวาน พื้นที่ 5 ไร่ สำหรับเป็นแหล่งความรู้ด้านการผลิตพืชให้เกษตรกรในหมู่บ้านหลักและหมู่บ้านบริวาร
- 8) จัดทำโครงการก่อสร้างฝายห้วยน้ำตะ 1 พร้อมระบบส่งน้ำ และฝายห้วยพญาพร้อมระบบส่งน้ำ ทั้ง 2 โครงการนี้จะดำเนินการในปีงบประมาณ 2553 จากสำนักงาน กปร.
- 9) จัดทำโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูแหล่งน้ำห้วยน้ำลี จำนวน 3 แห่ง เพื่อให้ประชาชนสามารถใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำที่ได้รับการอนุรักษ์ ฟื้นฟูแล้วได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ด้านการเสริมสร้างความเข้มแข็งและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของครอบครัวและชุมชน

สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์อุดรดิตถ์ เป็นหน่วยงานหลักดำเนินการ สรุปผลการดำเนินงานได้ ดังนี้คือ ส่งเสริมการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายให้กับเกษตรกร 53 ราย และนักเรียน 20 ราย และวางรูปแบบและแนะนำการจัดทำบัญชีแก่สถาบันเกษตรกรและกลุ่มอาชีพ 1 กลุ่ม ซึ่งส่งผลให้สถาบันเกษตรกร เกษตรกร รวมทั้งนักเรียนที่ได้รับการฝึกอบรมมีความรู้ในการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่าย

3. ด้านการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรดิน น้ำ และป่าไม้เพื่อความสมดุลและยั่งยืน

หน่วยงานดำเนินการ ประกอบด้วย สถานีพัฒนาที่ดินอุดรดิตถ์ และศูนย์การศึกษาอนุระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอท่าปลา จ.อุดรดิตถ์ สรุปผลการดำเนินงานได้ดังนี้

- 1) สำรวจดินและวางแผนการใช้ที่ดิน และงานก่อสร้างระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ พื้นที่ 500 ไร่ และก่อสร้างคูรับน้ำรอบเขา ยาว 59 กิโลเมตร รวมถึงปรับปรุงเส้นทางลำเรียงในไร่นา ยาว 4.21 ไร่ ช่วยให้พื้นที่การเกษตรได้รับการป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน และแก้ปัญหาการคมนาคมขนส่งผลิตจากแปลงเกษตรสู่แหล่งตลาดได้ในระดับหนึ่ง
- 2) จัดทำแปลงสาธิตการใช้ปุ๋ยหมักในพื้นที่ 50 ไร่ ทำให้เกษตรกรมีความรู้ สามารถนำไปปฏิบัติเอง เพื่อลดการใช้สารเคมี และเป็นการฟื้นฟูทรัพยากรดินอีกทางหนึ่ง
- 3) สนับสนุนกล้าหญ้าแฝก จำนวน 48,000 กล้า เพื่อป้องกันการชะล้างพังทลายของดินในพื้นที่
- 4) จัดทำโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ จำนวน 3 โครงการ ประกอบด้วย ค่ายทักษะชีวิต เรื่อง การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โครงการปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติ และโครงการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้เรื่องภัยธรรมชาติ มีผู้เข้าร่วมโครงการรวม 1,400 คน ช่วยสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้กับผู้เข้าร่วมโครงการ และเป็นแนวร่วมในการเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้กับป่าชุมชน

4. ด้านการศึกษาวิจัยและการปฏิบัติงานสนับสนุน

สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดอุดรดิตถ์ เป็นหน่วยงานหลักดำเนินการ สรุปผลที่ได้จากการดำเนินงาน ดังนี้

- 1) ประสานงาน อำนวยความสะดวก และสนับสนุนการปฏิบัติงานให้แก่หน่วยงานในจังหวัดอย่างต่อเนื่อง รวมถึงได้จัดประชุมเพื่อรายงานความก้าวหน้าของการดำเนินงานร่วมกับคณะกรรมการโครงการฯ จำนวน 1 ครั้ง และร่วมกับคณะทำงานโครงการฯ จำนวน 3 ครั้ง ส่งผลให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับทราบข้อมูลและมีการประสานงานกันอย่างมีประสิทธิภาพ
- 2) จัดเสวนาปราชญ์ชาวบ้านในพื้นที่โครงการฯ มีเกษตรกรเข้าร่วม 45 ราย ทำให้เกษตรกรได้แนวคิดไปปฏิบัติในไร่นาของตนเอง
- 3) สนับสนุนการสร้างจุดเรียนรู้/จุดถ่ายทอดความรู้การเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 2 จุด เพื่อให้เกษตรกรสามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน

ผลงานที่ปรากฏชัดเจนในพื้นที่ลุ่มน้ำดี จังหวัดอุดรดิตถ์

- 1) การจัดระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ ช่วยลดการไหลบ่าของน้ำ ป้องกันการชะล้างพังทลายของดินได้ดี คันคูรับน้ำรอบเขาที่สร้างขึ้นใช้เป็นเส้นทางขนย้ายผลผลิตทางการเกษตรได้สะดวกมากขึ้น
- 2) เกษตรกรบางรายนำต้นยางพาราและมะม่วงหิมพานต์ ไปปลูกบน เป็นการเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้ชุมชน และสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรอีกทางหนึ่ง
- 3) ความสำเร็จด้านการส่งเสริมอาชีพจากส่วนราชการ คือ เกษตรกรได้นำความรู้และปัจจัยการผลิตที่ได้รับไปใช้ประกอบอาชีพเสริม ตัวอย่างเช่น โครงการแปรรูปกล้วยน้ำว้าอบม้วน ที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก มูลนิธิโครงการหลวง ช่วยให้ชาวบ้านสามารถเพิ่มมูลค่าของผลผลิต โดยการแปรรูปเป็นกล้วยอบม้วน สร้างรายได้ให้กับชาวบ้านได้อีกอาชีพหนึ่ง
- 4) ภายหลังจากเหตุการณ์ภัยดินถล่มเมื่อปี 2549 ส่วนราชการต่างๆที่ทำงานภายใต้โครงการฯ ได้ร่วมกันทำงานอย่างบูรณาการ เข้าไปช่วยเหลือและให้กำลังใจแก่ราษฎรในพื้นที่ประสบภัย ทำให้ในปัจจุบันเกษตรกรมีกำลังใจ ความพร้อม และกระตือรือร้นที่จะพัฒนาตนเอง พัฒนาอาชีพและใส่ใจต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมากยิ่งขึ้น

ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะของหน่วยงานปฏิบัติ

- 1) การเกษตรในพื้นที่ภูเขาสูง ขาดการอนุรักษ์ดินและน้ำที่ถูกต้องทำให้เกิดการชะล้างพังทลายของดิน ส่งผลให้ความอุดมสมบูรณ์ของดินลดลง ดินเสื่อมโทรม และประชากรส่วนใหญ่ขาดเอกสารสิทธิ์ในที่ดินทำกิน จึงทำให้ต้องบุกรุกเข้าไปทำการเกษตรในพื้นที่เขตป่าสงวนแห่งชาติ
- 2) ในฤดูแล้งแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรไม่เพียงพอสำหรับอุปโภคบริโภค ส่วนใหญ่ใช้น้ำจากระบบประปาภูเขา ซึ่งก็ได้รับความเสียหายมากจากเหตุการณ์ดินถล่ม
- 3) เกษตรกรขายผลผลิตได้ในราคาต่ำ และส่วนใหญ่ไม่มีแหล่งเงินทุนสำหรับพัฒนากิจกรรมของตน
- 4) พื้นที่ประสบภัยดินถล่มส่วนใหญ่เป็นบริเวณเหมืองฝายซึ่งเป็นพื้นที่ทำนา ทำให้ไม่สามารถทำนาในที่เดิมได้ การปรับปรุงพื้นที่ต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก ประกอบกับพื้นที่บางส่วนอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ หน่วยงานต่างๆ จึงต้องร่วมกันหาแนวทางแก้ไขปัญหานี้ อย่างเร่งด่วนและเป็นรูปธรรม เพื่อให้ราษฎรมีที่ทำกินและมีข้าวบริโภคอย่างพอเพียง

ความเสียหายจากเหตุการณ์
อุทกภัยและ โคลนถล่มปี 2549

โครงการ “รักษน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน”
การเยียวยาราษฎร และ
ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ

ราษฎรมีกำลังใจ
ความพร้อมและ
กระตือรือร้นที่จะ
พัฒนาตนเอง พัฒนา
อาชีพ และใส่ใจต่อ
ทรัพยากรธรรมชาติ

การพัฒนาและบริหารโครงการเชิงบูรณาการ

การพัฒนาและบริหารโครงการเชิงบูรณาการ

สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน) ในฐานะเลขานุการของโครงการ “รักษน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” ได้ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินกิจกรรมในลักษณะบูรณาการ เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตามแนวพระราชดำริและพระราชเสาวนีย์ ดังนี้

1) การประชุมคณะกรรมการโครงการ “รักษน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” โดยจัดการประชุมคณะกรรมการอำนวยการ และคณะกรรมการบริหารและกำกับดูแลโครงการ เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2552 ณ ห้องประชุมกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีคณะกรรมการฯ และผู้เข้าร่วมประชุมจำนวน 68 คน โดยที่ประชุมได้เสนอเรื่องที่เป็นประโยชน์ต่อการบริหารโครงการ เช่น การนำข้อเสนอแนะจากการประชุมมากำหนดกรอบการพัฒนา เพื่อแก้ปัญหของแต่ละพื้นที่ที่แตกต่างกัน และการพิจารณาทรัพยากรที่มีความหลากหลายในแต่ละพื้นที่ เพื่อการอนุรักษ์ และสร้างอาชีพให้แก่ราษฎร ตลอดจนการแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิต

2) การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง การจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2552 ของโครงการ “รักษน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” เมื่อวันที่ 25 พฤศจิกายน 2551 มีผู้แทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับส่วนกลางและปฏิบัติเข้าร่วม จำนวน 13 หน่วยงาน รวม 154 คน ผลที่ได้จากการประชุม คือ มีแผนการปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2552 จำนวน 10 พื้นที่ เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ การติดตาม และการประสานงานในพื้นที่แต่ละลุ่มน้ำต่อไป

3) จัดสัมมนาและศึกษาดูงานในระหว่างวันที่ 21-22 พฤษภาคม 2552 ณ พื้นที่ลุ่มน้ำแม่สะงาและลุ่มน้ำปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นจังหวัดต้นแบบของโครงการ “รักษน้ำเพื่อพระแม่ของแผ่นดิน” เพื่อให้เจ้าหน้าที่และผู้เกี่ยวข้องนำความรู้ที่ได้ไปปรับใช้ในพื้นที่ลุ่มน้ำจังหวัดตนเอง

4) ร่วมจัดงาน “วันรวมใจคืนกล้วยไม้สู่ป่า เฉลิมพระเกียรติ 12 สิงหาคมราชินี” ที่ จ.แม่ฮ่องสอน ในวันที่ 6 สิงหาคม 2552 ณ พื้นที่ป่าอนุรักษ์ บ้านนาป่าแบก กิจกรรมประกอบด้วยคืนกล้วยไม้ ตลอดจนพืชอาหาร พืชสมุนไพร และสัตว์ป่า มีผู้ร่วมงานประมาณ 250 คน โดยสถานที่ดังกล่าวจะใช้เป็นศูนย์เรียนรู้ในเรื่องอนุรักษ์กล้วยไม้ และธนาคารอาหารชุมชน (food bank) อีกด้วย

5) ติดตามการดำเนินงาน และเข้าประชุมร่วมกับจังหวัดที่ไปติดตาม เพื่อรับทราบข้อมูล และกระตุ้นให้เกิดการปฏิบัติงานอย่างบูรณาการ เพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของหน่วยงาน ในแต่ละลุ่มน้ำ